

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

**SÕJAPROPAGANDA MEETODID AJALEHTEDES POSTIMEES JA
PÄEVALEHT ESIMESE MAAILMASÕJA AASTATEL**
Bakalaureusetöö

Koostaja: Evelin Kütt

Juhendajad: Jaak Valge ja Heiki Raudla

Vilnius

2015

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Esimese maailmasõja käik ja mõju Eestile.....	9
1.1. Esimese maailmasõja käik.....	9
1.2. Esimene maailmasõja mõju Eestile.....	10
1.3. Ajakirjandus Eestis Esimese maailmasõja ajal.....	12
1.4. Sõjapropaganda Esimeses maailmasõjas.....	14
2. Sõjapropaganda ajalehtedes Postimees ja Päevaleht.....	17
2.1. Propagandamehhanismide esinemine analüüsitavates ajalehtedes.....	17
2.2. Propagandamehhanismide kasutamise järelused.....	34
Kokkuvõte.....	37
Kasutatud materjal.....	39
Summary.....	42
Lisad.....	44
Lisa 1. Kodeerimisjuhend.....	44
Lisa 2. Valimi näide.....	45
Lisa 3. Propagandamehhanismid.....	46
Lisa 4. Päevalehe artiklid.....	47
Lisa 5. Postimehe artiklid.....	49
Lisa 6. Päevalehe parameetrid.....	51
Lisa 7. Postimehe parameetrid.....	53
Lisa 8. Siltide kleepimine.....	55
Lisa 9. Säravad üldistused.....	56
Lisa 10. Tähenduste või tunnuste ülekandmine.....	57
Lisa 11. Lihtinimesele apelleerimine.....	58
Lisa 12. Kuhjamine.....	59
Lisa 13. Massipsühhoosi mehhanism.....	61
Lisa 14. Pildi näide.....	62
Lisa 15. Tavapäraseim propagandstlik artikkel.....	63

Sissejuhatus

Esimese maailmasõja algusest on möödas rohkem kui 100 aastat. See oli kohutav sõda, selle mõlemas tähenduses. Taolisi sõja koledusi ei oleks keegi osanud kuidagi oodata ning ka sõja kõikehõlmavus oli võõras ja hirmutav. Esimeses ilmasõjas kasutati esmakordselt massiliselt keemiarelvi ja sõditi nii maal, veel (nii vee peal kui all) ning ka õhus (Davies 2014). Peale allveelaevade ning lennukite kasutati uute sõjavahenditena ka leegiheitjaid ja pommitati lennukitelt.

Vaatamata eelpool mainitud uuendustele iseloomustavad Esimest maailmasõda siiski kõige paremini tunnused „kaevikusõda” ning „kurnamislahingud”, ja jätkuvalt oli jäänud oluline roll ratsaväele. Laswell (1971: 14-15) tõi esmakordselt juba 1927. aastal ilmunud Esimese maailmasõja propagandast kõnelevas raamatus välja, et oma märkimisväärse koleduse ja pikkuse tõttu tuli hakata erilist tähelepanu pöörama tsiviiliskutele, kelle sõjamoraali tuli samamoodi üleval hoida nagu rindel sõdivatel sõjaväelastelgi.

Propagandat on ühiskonnas ühel või teisel kujul kasutatud pikka aega. Juba Sun Zi (2001: 162) kirjutas 6. sajandil e.Kr oma raamatus „Sõja seadused”, kuidas lastakse paista kujul, mida ei eksisteeri, mis jätab enese terveks ja jäädakse tervikuks, kuid samal ajal killustatakse vaenlane kümneks osaks. Toona ei olnud tema mõttekäigule vastavat terminit veel loodud, kuid tänapäeval võiks see olla üks võimalikest definitsioonidest just propagandale või psühholoogilistele operatsioonidele (inglisekeelsena *psyops*).

Siiski on teoreetikuid, kes lähevad propaganda sünniloo seletamise juures kõigest 16. sajandisse, mil paavsti käskkirja kaudu tuli kasutusse mõiste „propaganda”. On neid, kes räägivad propagandast juba antiikaja arenguid kirjeldades ning sõjapropagandast Ameerika kodusõjast alates. Äärmuselikemal juhtudel räägitakse propaganda algusest seoses Esimese maailmasõja arenguga. (O’Shaughnessy 2004: 14-16)

Esimene maailmasõda on sõjapropaganda kasutamise aspektist oluline, sest seda

peetakse teadlikuma propaganda kasutamise alguseks. Selle ilmasõja üheks oluliseks osaks kujunes küsimus, kuidas mobiliseerida sõjaväelaste kõrval ka tsiviiliskud, et oleks igapidine toetus toimuvale. Ajakirjandus kujunes vaadete mobilisatsioonis võtmetegijaks (Jowett; O'Donnell 1992: 156). Antud uurimistöös uuritakse, kas ja kuidas toimus propagandamehhanismide kasutamine Eesti ajalehtedes Postimees ja Päevaleht.

Propagandal puudub ühene definitsiooni, sest sõnal on vaid ajalooline kasutus, mitte teaduslik või juriidiline taust. Palju sõltub kontekstist - koolis võib tähendada propaganda õpetamist, turunduses müümist, sõjaväes koolitamist etc. (O'Shaughnessy 2004: 14). Antud mõiste tähendab kõige neutraalsemalt öelduna kindlate ideede levitamist või edendamist (Jowett; O'Donnell 1992: 103). Samas hilisemas käsitluses defineerivad Jowett ja O'Donnell (2012: 7) propagandat kui sihispärast ja süstemaatilist katset kujundada arusaama, et manipuleerida tunnetuse ja otsese käitumisega vastuse saamiseks, mis edendab propagandisti soovitud eesmärki.

Eesti keele õigekeelsussõnaraamat (2013) defineerib aga propagandat kui "poolehoidjad taotlev selgitustööd". Selle lühikese definitsiooni järgi ei tule välja, mis on erinevus propaganda ja veenmise vahel. Propagandat defineeritakse ka kui emotsionaalset ja mitteratsionaalselt veenmistehnikat (O'Shaughnessy 2004), kuid Jowetti ja O'Donnelli (2012: 9) järgi on veenmine vastastikune ning peaks rahuldama mõlemaid osapooli, samas propaganda ei oota mõlemapoolset hüve.

Mõned õpetlased näevad propagandat kui massikultuuriga kaasaskäivat praktikat (Jowetti; O'Donnell 1992: 2). Teised aga viivad propagandaajaloo juured antiikajale ja väidavad, et propaganda on õpetatav, sest see ütleb inimestele, mida mõelda, samas kui haridus õpetab inimestele, kuidas mõelda (Taylor 2003: 14). Kuigi tänapäeva propagandat võib siiski vaadelda ka kui postindustrialiseerumise tulemust, kust inimestest said tarbijad (ibid.).

Jowett ja O'Donnell (2006: 2) toovad eraldi välja, et propaganda puhul tuleb arvestada nii retsipienti kui keskkonda, milles propagandist töötab. Eraldi tuleb vaadelda

meetodit, lähenemist ja teemat, sest üht liiki propaganda ei tööta igas situatsioonis. Sellest tulenevalt tuleb eraldi defineerida sõjapropaganda, mille keerulisemate võtete väljatöötamine jääb Esimese maailmasõja aega (Jowett; O'Donnell 1992: 156-160).

Vastavalt probleemipüstitusele on koostatud detailiseerivad uurimisküsimused, millele vastatakse konkreetset punkt-punkti haaval osas 2.2.

- Millised on enam kasutatavad sõjapropaganda meetodid ajalehtedes Postimees ja

Päevaleht Esimese maailmasõja aastatel?

- Kui palju esineb propaganda kasutamist eesti ja välisuudistes?
- Kuivõrd erinevad või sarnanevad propaganda meetodite kasutamine ajalehtedes

Postimees ja Päevaleht?

- Millised tendentsid iseloomustavad propaganda kasutamist läbi sõja-aastate?

Propaganda uurimiseks on käesolevas uurimistöös kasutatud sisuanalüüsi ehk kontentanalüüsi. Antud meetod on uurimistehnika kommunikatsiooni sisu objektiivseks, süstemaatiliseks ja kvantitatiivseks uurimiseks ning analüüsimiseks. Objektiivne meetod tähendab, et mõistete definitsioonid ja sisu klassifitseerimise reeglid ning juhised peavad olema sõnastatud ühemõtteliselt ja arusaadavalt, nii, et uurimisprotsessi oleks võimalik korrata ja ta jõuaks samade järeldusteni. Süstemaatilisus tähendab, et sõnastus peab olema selge ja järjekindlaid protseduure järgides. Ning kvantitatiivsus tähendab, et sisuanalüüsi eesmärk on anda võimalus kommunikatsiooni sisu numbriliste väärtustega mõõta. (Lauk 1995)

Sisu muutusi on võimalik kirjeldada nii sõnaliselt kui statistiliselt (Lauk 1995). Antud uurimistöös on põhirõhk statistilisel käsitlusel, kuid näidete ja pealkirjade analüüsi tarbeks kasutatakse ka sõnalist kirjeldust, mis tähendab, et vastavalt materjalile, mis loetakse läbi, kirjeldatakse muljele toetudes sisu ja muutusi (Lauk 1995).

Uurimuses keskendutakse kahe ajalehe - Postimees ja Päevaleht - Esimese maailmasõja aegsetele septembrikuu lehenumbritele, et tuua välja sõjapropaganda esinemist ja muutumist läbi aastate 1914-1917. Artiklitest otsitakse tunnuseid, mis vastavad propagandamehhanismidele (vt Lisa 3) ja valimi kriteeriumidest lähtuvalt analüüsitakse artikleid, et hiljem tulemusi analüüsida ja tuua välja tendentsid. Analüüs on koostatud nelja aasta septembrikuu ajalehtede põhjal - 1914-1917. Iga aasta kohta on mõlemast väljaandest võetud seitse lehenumbrit ja igast lehest kaks artiklit: üks artikkel on üks ühik. Kokku on kasutatud 112 ühikut, 56 ühikut mõlemast lehest.

Käesolevas uurimistöös kasutatakse induktiivset teed sisuklasside moodustamiseks. Induktiivse tee puhul püütakse sisu põhjal otsustada, milliseid klasse kasutades tulevad need nähtused esile, mida uurida tahetakse (Lauk 1995). See on oluline, sest Esimese maailmasõja hakul ei olnud propagandatehnikad veel välja töötatud sellisel tasemel, et saaks kasutada deduktiivset teed, kus kasutatakse mõnd teooriat või skeemi (Lauk 1995) või standardklassifikatsioone.

Antud uurimus ei ole ainult võrdlus kahe erineva sisuga ajalehest, vaid ka üldine situatsioonianalüüs: kuidas toimis sõjapropaganda Eesti meedias Esimese maailmasõja ajal. Postimees ja Päevaleht on valitud võrdluseks ja üldistamiseks nende erineva suunitluse põhjal. Toonane Postimees oli kõige levinumaks ajaleheks Lõuna-Eestis (Lauk 2000). Päevaleht oli tulnud turule modernsema kavaga: uudised jõudsid lehte vaid paar päeva peale nende juhtumist, sest sõnumeid saadi telegraafi teel, tänu sellele oli aga tegu ka ühe majanduslikult kõige stabiilsema lehega (Lauk 2000). Kaks ajalehte olid ühed prestiižseimad ajalehed, mida usaldati ja sellest tulenevalt jõudsid need lehed kõige laiema auditooriumini, tänu millele oli suurim potentsiaalne võimalus sõjapropagandaga realselt midagi ära teha.

Uurimuse osa on läbi viidud süstemaatilist valikut kasutades. Valim koosneb iga aasta septembrikuu seitsmest lehenumbri ja igast numbrist valiti kaks artiklit, mida analüüsida. Üks artikkel kajastab Eesti uudist, teine välisuudist. Eesti sõjateemaliseks artiklikaks loeti uudiseid, mida kajastati nii-öelda meie-vaatevinklist või milles kajastati Eesti sõjaväelaste tegevust. Ühikuteks valiti hinnanguliselt kõige pikemad

sõjateemalised uudisllood oma kategoorias. Võimalusel valiti suuruselt kõige pikem uudis rubriigiväliselt, kuid vastavalt toonasele ajalehtede kujundusele, kus enamus uudiseid oli rubriikidesse jagatud, ei olnud see alati võimalik. Valim algab 1. septembrist või kui lehte tol päeval ei ilmunud, siis esimesest võimalikust päevast. Sellele järgnevalt loeti edasi neli kalendripäeva ja nii seitsme numbri täitumiseni. Kui loetud kalendripäev on päev, mil lehte ei ilmunud, kasutati järgmist võimalikku päeva ja loeti sellest edasi neli kalendripäeva (näide Lisa 2). Sama meetodit kasutati iga aasta kohta.

Ajalehtede analüüs põhineb kuuel parameetril, mille põhjal on analüüsitud artiklites kõige enam levinud propagandamehhanisme: siltide kleepimine, säravad üldistused, tähenduste ja tunnuste ülekandmine, lihtnimestele apelleerimine, kuhjamine ja massipsühhoosi mehhanism. Need seitse uuritavat parameetrit, millest kaks - tähenduste ülekandmine ja tunnuste ülekandmine on käesolevas uurimistöös pandud ühe parameetri alla - loodi juba 1930ndate teisel poolel. (Uudelepp 2007). Seitse parameetrit loodi Propaganda Analüüsi Instituudi poolt 1937. aastal. Käesolevas töös kasutati Heiki Raudla poolt sõnastatud eestikeelseid versioone antud parameetritest (vt Lisa 3). Raudla poolt eesti keelde sõnastatud mehhanisme on kasutatud seetõttu, et Propaganda Analüüsi Instituut tugines nende koostamisel olulisel määral just Esimese maailmasõja aegsele propagandale (Jowett, O'Donnel 2006: 273). Lisaks sellele, et antud propagandamehhanismid aitavad määratleda propagandatehnika kasutamist tavalises ajakirjanduses, on selle abil võimalik esile tuua ka tendentsid, missugused meetodid olid kõige rohkem kasutatavad Eestis Esimese maailmasõja ajal.

Käesolev töö koosneb kahest peatükist. Sissejuhatuses on välja toodud probleemipüstitus ja kirjeldatud on uurimistöö metoodikat: täpsemalt valimit ning parameetreid, mille alusel loodi ka kodeerimisjuhend (vt Lisa 1). Esimene peatükk käsleb endas Esimese maailmasõja sündmusi, mis on olulised antud töö kontekstis. Kirjeldatud on ka Eesti ajakirjanduse ajalugu ja stardipositsiooni ilmasõja kajastamisel. Samuti on selles peatükis lahti seletatud sõjapropaganda olemus. Teine peatükk koosneb analüüsist: selgemad tendentsid tuuakse välja kirjalikult, kuid iga parameetri juurde kuulub ka tabel, kuhu on koondatud uurimistulemused. Samuti on teises

peatükis vastatud uurimisküsimustele vastavalt uuringu tulemustele. Töö lõpus on nii eesti- kui ingliskeelne kokkuvõte, kasutatud materjalide nimistu ning viimaks lisad, mis toetavad antud uurimistöo sisu. Lisades on kodeerimisjuhend, täpne kirjeldus valimi lehenumbrite kujunemisest, uurimistulemused ja pildid, mille põhjal on toodud näited artiklite propagandistlikust sisust.

1. Esimese maailmasõja käik ja mõju Eestile

1.1. Esimese maailmasõja käik

Esimest maailmasõda peetakse traagiliseks ja tarbetuks sõjaks, milleni viinud viie kriisinädala jooksul oleks saanud sõjani jõudmist katkestada (Keegan 2002: 81). Esiti arvati, et 1914. aasta suvel alanud sõda kestab kolm kuni neli kuud, seda väljendasid selgelt ka Eesti ajalehed, kust võis leida lootusrikkaid pealkirju rahukõnelustest. Keskriigid alustasid sõda kaitse-eesmärgil ja hirmutusvahendina, nad soovisid viia Belgia idaprovintsid Saksamaa koosseisu ning osa Serbiast ning Rumeeniast Austria koosseisu, et suurus töötaks Briti ja Vene impeeriumide vastu. Osmanite eesmärk oli püsijäämine. Teisalt Antandi riigid astusid sõtta põhjusel, et neid rünnati, samas olid ka neil omad territoriaalsed nõudmised. (ibid.) Esimese maailmasõja puhkemises on süüdi niisiis suur hulk Euroopa riike ja kõik asjaosalised on sõja vallandumises süüdi võrdselt (Fay 1990).

Rahvas võttis, vähemalt võitlevate riikide pealinnades, sõja väljakuulutamise vastu tohutute vaimustusavaldustega (Keegan 2002: 81). Üks tuntuimaid rindejooni oli Läänerinne: surma sai väga palju mehi ning kulutati suures koguses sõjamoona, kuid kolme aasta jooksul oligi see põhiline tulemus, sest rindejoon peaaegu ei liikunudki. Läänerinnet iseloomustab mõiste kaevikusõda (Davies 2014), mis sõjatandri pinnase tõttu oli halvim võimalik variant üldse. Näiteks Passchendaele'i lahingus, 1917. aastal uppus märkimisväärsel hulgal mehi ja hobuseid mutta, sest “mürsud künsid läbiligunenud pinnase mudamülkaks” (Hamley 2008: 31). Kaevikusõja kõrval kujunes teiseks oluliseks tunnuseks läänerindel kurnamislahingud (Keegan 2002).

Saksamaa geograafiline positsioon, Prantsusmaa ja Venemaa vahel, tähendas sõda kahel rindel, kuid Saksa kindralstaabi ülema krahv Alfred von Schlieffeni järgi oli plaan läänes anda välkkiire löök Prantsuse armee sissepiiramisega ja idas pidi olema kaitsesõda (Kinder, Hilgemann 2001). Idarindel saatiski Keskriike suurem edu: kaks Vene armeed ületasid 1914. aasta augustis piiri, kuid juba Tannenbergi lahingus hävitati täielikult üks armeedest. Venelaste teine armee peeti kinni Krakówi lähistel. 1915. aasta mais murdsid sakslased vastase kaitseliinidest läbi. Järgmise aasta

detsembris võtsid sakslased Bukaresti ning 1917. aastal alanud suure sakslaste ja austerlaste pealetungiga jõuti Balti kubermangude, Valgevene ja Ukrainani.

Sõja arenedes kasvasid näiteks liitlasriikide jõud märgatavalt, seda nii sõjamoonal kui pataljonide arvu poolest. Sõjatööstuslikku revolutsiooni ilmestab muu hulgas ka naiste sundvärbamine tehastesse. Tänu sellele suurenes Prantsusmaal mürskude väljalase ligi 18 000-lt 1914. aastal ligi 105 000-ni 1916. aastaks. (Keegan 2002)

Sakslaste suur läbimurre toimus paralleelselt revolutsiooniga Venemaal, seetõttu võis oletada, et Keskriigid hävitavad tsaaririigi. Vene üheks ebaedu aluseks oli fakt, et vene sõdurid ei olnud motiveeritud sõdima. Seda kirjeldab kas või tõik, et iga 100 lahingus langenu kohta andis end vangi 300 tsaaririigi sõdurit, samas kui brittide, prantslaste ja sakslaste puhul jäi see arv mõnekümne sõduri juurde. (Davies 2014)

Viimasel sõja-aastal, 1918, pöörasid sakslased kogu tähelepanu läänerindele, kus neid ei saatnud jätkuvalt edu. Augusti keskel tunnistasid kindralid nii Saksa kui ka Austria keisrile, et sõda tuleb lõpetada. Sealt sai alguse ka nii-öelda rahutõbi - Saksamaal oodati rahunõudmise kõrval keisri kukutamist, liitlaste rünnakud õnnestusid erinevates punktides, sõdurid võtsid otsustamise enda peale, kus vähegi võimalik, Venemaad tabas poliitiline kokkuvarisemine. (Davies 2014)

Relvarahukokkuleppele kirjutati alla 11. novembril 1918, mis ei tähendanud aga tegelikku rahuaega Euroopas - "Kesk- ja Ida-Euroopas oli suuri piirkondi, kus igasugune kord oli kokku varisenud" (Davies 2014: 856). 1919. aastal korraldasid võitjariigid Pariisis rahukonverentsi, mille aluseks kuulutati Wilsoni 14 punkti. 28. juunil 1919 allkirjastati leping Versailles'is.

1.2. Esimene maailmasõja mõju Eestile

Eestlaste jaoks tähendas sõda eelkõige lootusi paremale tulevikule. Arvati, et Euroopa väikerahvaste olukord paraneb. Usuti, et balti aadli privileegid kaovad ning eestlasi saadab tänu nende lojaalsusele ja patriotismile valitsuse poolt vääriline tasu (Karjahärm

2010). Esimene maailmasõda elavdas ühikondlikku diskussiooni. Üheks küsimuseks kerkis eestlaste positsioon: kas eestlased peavad osalema Venemaa ühiskondlikus liikumises või nad peaksid pigem sellest kõrvale jääma? (Karjahärm 1998)

Kui tsaaririigis elavatel sakslastel püsisid illusioonid, et elu võiks jätkuda muutusteta ja baltisaksa liidrid toonitasid kogu aeg truudust Vene riigile (Must 2014), siis eestlased nägid, baltisakslastele vastupidiselt, võimalusi muutusteks. Näiteks loodi Eestis 1915. aastal J. Tõnissoni juhtimisel ainus eestlaste ülemaaline esindus - Põhja-Balti Komitee, mis oli mõeldud sõjapõgenike ja muude sõja läbi kannatanud isikute toetamiseks, hoolekandeks ja abistamiseks (Karjahärm 1998).

Maailmasõda muutis võimusuhteid Eestis rahvuslikele ringkondadele soodsas suunas, sest baltisakslasi ei soositud enam ja toetus vene ametnikele ja sõjaväelastele, kes tulid eesti alade administratsiooni, oli madal. Eesti poliitikud, eesotsas eelpool nimetatud Põhja-Balti Komitee esindusega, said kõnelega Venemaa poliitilistel diskussioonifoorumitel. (Harjula 2009)

Sõjal oli oluline roll ka Eesti majanduslikule, sotsiaalsele ja demograafilisele olukorrale. Sõja-aastatel kaasati sõtta kokku ligikaudu 100 000 eestlast, kellest umbes 10 000 sai surma või jäi kadunuks. See tähendab, et vähenes tööjõuline meeselanikkond ning destabiliseerus järsult rahvastiku tavapärase demograafiline areng. (Karjahärm 2010) Esiti andis tööjõuliste meeste puudus eelkõige tunda töötlevas tööstuses (Pihlamägi 2014).

Eesti tööstus töötas peamiselt välismaisel toorainel ja kütusel. Nende hankimisega tekkisid raskused juba sõja esimestel nädalatel, sest sakslased blokeerisid Läänemere (Pihlamägi 2014). Sellest tulenevalt hakati juba 1916. aastal esimest korda uurima võimalusi Eestimaa põlevkivi tarvitamise võimaluste kohta. Aasta enne seda loodi Tallinna tööstusrajooni erikomitee, mis hakkaski tegelema tööstuse sõjaaja vajadustele kohandamisega (Karjahärm 2010). Esialgu ei antud Eesti eraettevõtetele suuremas ulatuses sõjalisi tellimusi, sest loodeti sõja kiiret lõppemist ja usuti, et riigiettevõtted on isegi suutelised armeed kõige vajalikuga varustama. Teisalt kardeti just Eesti ettevõtete

puhul ka välisinvestorite osakaalu ja sellest tulenevalt vaenlase toetamist (Pihlamägi 2014).

Juba sõja alguses, esimestel päevadel kadusid poelettidelt riide- ja nahakaubad, sest tarbekaupade toodangut tabas langus ning turgu iseloomustas üldine paanika (Pihlamägi 2014), sellest tulenevalt tõstis maailmasõda Eestis tööstuse struktuuri kõrgeimale positsioonile metalli- ja masinatööstuse, senise tekstiilitööstuse asemel (Karjahärm 2010).

Kui olulisim tööstusliik sõja-aastail muutus, siis Eestis säilis tööstustöölise hulgas meeste ülekaal, seda eelkõige tööstusettevõtete militariseerimise tõttu: militariseeritud ettevõttes töötamine võrdsustati tegevteenistusega armees. Paratamatut tööjõupuudust aitasid leevendada aga naised ja lapsed, nende hõivamiseks muutis valitsus seadust, mis piiras eelnevalt naiste ja alaealiste tööjõu kasutamise kaevandustes ja vabrikutööstuses. Alla 15-aastaseid võeti tööle vaid tekstiilitööstusesse. (Pihlamägi 2014)

Naiste ja laste kõrval aitas tööjõupuuduse langusele kaasa ka sõjapõgenikud, kes olid valdavalt pärit sakslaste poolt okupeeritud Liivimaa aladelt. Nemad said tööle eelkõige vabrikutesse ja tehastesse või Peeter Suure merekindluse ehtidustöödele. Sõjapõgenike kõrval olid küsimuseks ka -vangid, keda esialgu ei soovitud kasutada, kuid tulenevalt süvenevast tööjõupuudusest oli valitsus sunnitud oma seisukohti muutma ning lubati eratööstusettevõtetel sõjavangide tööjõudu kasutada. (Pihlamägi 2014)

1.3. Ajakirjandus Eestis Esimese maailmasõja ajal

Ajakirjanduse uurimiseks tuleb välja tuua erinevad aspektid ajakirjanduse ajaloo kontekstis. Ajakirjandusloolisi diskussioone mõjutavad eelkõige kolm põhigrupp:

- 1) tootmistehnoloogia ja majandus, mis toob muutused ajalehetootmises ja ajakirjandusturul. Majandusmehhanismid reguleerivad nii tootmist kui turgu, mis põhjustab omakorda muutusi ajakirjanduse struktuuris;

- 2) poliitilised tegurid, muuhulgas trüki- ja sõnavabaduse eksisteerimine või selle puudumine;
- 3) žurnalism, mis tähendab spetsiifilisi võtteid info vahendamiseks (Thomsen 1979, Høyer 1994, Lauk 1996, Lauk 2000: 10-12 kaudu).

Nende tegurite mõju sõltub lokaalsetest faktoritest , mis tähendab, et erineb riigiti ja rahvusesti ning olulist rolli mängib ajaloo ning traditsioonide eripära, mis annab iga riigi ajakirjandusele oma näo (Lauk 2000).

Eesti ajakirjandus oli Esimese maailmasõja alguseks jõudnud etappi, kus aasta-aastalt muutus ajakirjanduse roll rahva seas üha olulisemaks. Seda tõestab näiteks toimetuste sihipärane tegutsemine turu mõistmiseks ja väljaannete nimetuste vähenemine, kuid numbrite suurenemine. Samuti laienesid lehed geograafiliselt: lisandus nii uusi väljaandmis- kui ka levitamiskohti (Lauk 2000: 13).

Enne Esimest maailmasõda kogus populaarsust uue nähtusena poliitiline pilkeleht, mis ilmus enamasti ajalehtede lisade või kaasaannetena (Lauk 2000). “Pilkelehed olid tugeva sotsiaal-poliitilise suunitlusega, kriitilised kehtiva korra ja võimude tegevuse suhtes” (Lauk 2000: 19). Näiteks Postimehe vahel ilmus pilkeleht Sädemed perioodil 1905-1915 ja Päevalehe lisaks oli Sarjaja 1912-1914 (Pullerits 1995).

Eestisse jõudsid trükitehnilised uuendused juba 20. sajandi alguseks, kuid moderniseerumine ajakirjanduses kulges võrdlemisi aeglaselt. See on ka põhjuseks, miks pilte ja karikatuure esines veel Esimese maailmasõja aastatelgi väga vähe ning pealkirjastamine oli ebakorrapärane. (Lauk 2000)

Juba 19. sajandi eesti ajalehetoimetajad mõistsid ajalehe kui avaliku sõna jõudu ja võimalusi, kuid seda ei osatud kasutada ja sellest tulenevalt ei olnud reaalselt mõju eesti ajakirjandusel sel ajal. Rahvuslik liikumine püstitas eeskätt üld-demokraatlikke ja rahvuslikke nõudmisi, mitte küsimusi poliitilisest ja majanduslikust võimust. Siiski oli ajakirjandusel hindamatu roll rahva aktiveerijana ja avaliku arvamuse kujundajana. Ajakirjanduse ideoloogiline diferentseerumine on otseselt seotud esimeste Eesti

poliitiliste parteide tekkimisega. (Lauk 2000)

Eesti rahvuslaste juhid hakkasid juba sõja alguses tingimusteta toetama Venemaad, lähtudes pragmaatilisest põhimõttest: kahest halvast tuleb valida parem. Seda aspekti serveeriti Eesti suuremates ajalehtedes nii, nagu oleks Saksamaa ainus sõjasüüdlane, Venemaa aga peab õiglast sõda, mille üks eesmärke on õiglasema maailmakorra kujundamine ja väikerahvast vabastamine. Selline vaatepunkt kattus suuresti Vene ametliku propaganda teesidega, kuid nagu juba eelnevast Esimese maailmasõja lühikokkuvõttes nähtus, oli see kaugel tõest. (Karjahärm 2010)

1.4. Sõjapropaganda Esimeses maailmasõjas

Kõikidel valitsustel on ühel või teisel moel ka rahuajal propaganda funktsioone täitev asutus. Propaganda on ka siis oluline diplomaatiliste sõprussuhete hoidmiseks või diplomaatiaga vaenlaste vastu võitlemiseks. (Lasswell 1971) “Avalikkus näib olema kõige tuttavam propaganda kasutamisega sõjas.” (Jowett; O’Donnell 1992: 157) Sõjaajal aga ei ole meeste mobilisatsiooniks tehtav propaganda piisav, sest vaja on nii-öelda vaadete mobilisatsiooni (Lasswell 1971).

Sõja kontseptsioon ei puuduta vaid lahinguväljal toimuvat, vaid arvestada tuleb oluliselt rohkemate detailidega ühiskonnast, sealhulgas propagandaga. Kuidas motiveerida mehi sõtta astuma, on alati olnud üks sõja põhiprobleeme. Vabatahtlikke värbamisega võib tekkida esimene vajadus propagandale, kus rääkida elustiilist, psüühilisest treeningust, reisimisest, kogemustest, rahast etc. Siiski survestab avalikkus sõjaolukorras pigem sõtta astuma kui koju jääma. Militaristlikes ühiskondades on sõjas osalemine aga staatuse küsimus. (Taylor 2003)

Samas ei ole sõjapropaganda siiski mitte vaid meeste mobiliseerimiseks, vaid, nagu eelnevalt mainitud, Lasswelli (1971) järgi on sõjas vaja kogu ühiskonna vaadete mobilisatsiooni. Avalik arvamus moodustabki sõjaajal ühe oluliseima osa sõjapropagandast ja oluliseimad rollid propagandal on pöörata ühiskonna vaenulikkus vaenlase vastu, hoida häid suhteid liitlaste ja neutraalsete riikidega, ärgitada neutraalseid vaenlase vastu ja murda sein vaenlasega vastandumise vastu. (Taylor

2003)

Ajavahemikul 1914-1918 muutus propaganda, kui organiseeritud moodne lahingutegevus, millekski, mis on halb ja mille pärast tuleb piinlikust tunda. Propagandat nähti nüüd kui halvustavat mõistet, mis assotseerus valede ja väärinformatsiooniga. (Welch 2005) Samas on aga tõsi, et poliitilises konfliktis saab propagandast kõige enam nähtav massiveenmisvahend, millega saavutada eesmärgid. Propagandat tuleb sellisel puhul vaadelda selle kindlas ajalookontekstis. (Jowett; O'Donnell 1992)

Esimese maailmasõja ajal muutusid reportaažid rindelt oluliseks allikaks, sisaldades ärritavaid lugusid propaganda narratiivis. Sõja haare ja suurus pani ajaloolased ja teised intellktuaalid tõdema, et propaganda toimis kahjuks väga efektiivselt. (Paddock 2014) Esmakordselt 1927. aastal ilmunud teoses „Propaganda Technique in the World War” võttis Lasswell kokku, mida propaganda ohvriks langenud võisid tunda: “propaganda poolt lollitatud? Kui nii, siis nad väänlesid teadmises, kus nad olid pimedad etturid plaanides, milles nad ei arenenud, ja mida nad ei olnud plaaninud ega läbimõelnud või heaks kiitnud” (Lasswell 1927, Paddock 2014: 1-2 kaudu).

Seesugune propaganda-käsitlus ja selle hävitav efekt on natukene liialdatud. Selles, et propaganda oli efektiivne ei ole kahtlustki, kuid et inimesed olid natukene rohkem kui „pimedad etturid” plaanides, mida ei olnud „läbi mõeldud ega heaks kiidetud” alaväärtustab mõlemat: avalikkuse arusaama ja avaliku arvamuse olulisust ning avalikkuse toetust sõjale. (Paddock 2014) Esimese maailmasõja ühe tulemusena mõisteti tegelikkuses just, et avalikku arvamust ei saa enam ignoreerida kui määravat faktorit valitsuste poliitikas (Welch 2005).

Esimese maailmasõja lõpuks olid kõik üllatunud propaganda ilmest võimust kui konflikt oli katnud peaaegu kogu maailma. Varasemad kogemused, mis oleksid ettevalmistanud massimeedia mõjuvõimuks, puudusid. 1914. aastaks riigid, kes olid sõtta kaasatud olid teinud massimeediast olulise sotsiaaltaristu osa ja see andis võimaluse väga laiaulatuslikuks propagandaks. (Jowett, O'Donnell 1992)

Reklaam ja ajakirjandus olid arenenud väga keeruliseks veenmisviisiks, mõlemaid kasutati rohkelt, et luua propagandasõnumeid või saamaks meediakajastust kindlatest sündmustest (Jowett; O'Donnel 1992). Brittidel oli üks parimaid ja vabamaid meediasüsteeme 1914. aastal, mida osati väga hästi ära kasutada ja see andis neile suure eelise, sest näiteks sakslastel oli märkimisväärselt reglementeeritud süsteem ja oluliselt piiratumad sidemed rahvusvahelises telekommunikatsioonis (ibid.).

Varasemates konfliktides ei olnud „sõnad” nii olulised, kuid massikommunikatsiooni ja -produktiooni ajastu muutis selles suhtes sõjapidamist: üksik lahing ei otsustanud enam sõda, sest kõik rahvused olid üksteise vastu, vajati kogu rahva militaarset ja psühholoogilist koostööd (Jowett; O'Donnel 1992). Vaatamata sellele, et propagandat kasutati ka ühtsustunde kasvatamiseks, keelasid britid rahuajal propaganda kui poliitiliselt ohtliku vahendi kasutamise (Welch 2005).

Esimeses maailmasõjas on olulisel kohal ka nii-öelda vihapropaganda, mille lood keskenduvad kolme tüüpi väidetavatele jõhkruksel:

1. massimõrvad nagu armeenlaste tapmine Osmanite impeeriumi poolt toimus väidetavalt sakslaste toetusel;
2. vigastamine, näiteks Saksa sõdurite silmade välja torkamine;
3. väärkohtlemine nii sõdurite kui tsiviilelanike poolt näljutades või tegelikult piirates.

Selline propagandaliik loodi, et tugevadada kogu rahva võitlusvaimu, et luua hirm kaotuse ees, ja praktilistel kaalutlustel, et koguda toetusi ja julgustada väeteenistusse astuma (Jowett, O'Donnel 1992).

Käesolevas bakalaureusetöös ei analüüsita eraldi vihapropaganda osa Eesti päevalehtedes. Kokkuvõtvalt võib öelda, et teataval määral vihapropagandat siiski esines. Näiteks kirjeldati korduvalt, kuidas sakslased vigastavad tahtlikult vene sõdureid või väärkohtlevad naisi. Need punktid toodi aga välja tavalisi propagandamehhanisme arvestades.

2. Sõjapropaganda ajalehtedes Postimees ja Päevaleht

Käesolev peatükk jagati alapeatükkide kaupa vastavalt propagandamehhanismidele. Ühe kuni kahe lõiguga kirjeldatakse mehhanismi, seletatakse, kuidas seda analüüsiti vastavalt kodeerimisjuhendile ja seejärel tuuakse välja tulemused. Iga propagandamehhanismi juures on tabel tulemustega ja konkreetne näide ühest ajalehest.

2.1. Propagandamehhanismide esinemine analüüsitavates ajalehtedes

Siltide kleepimine

Esimese maailmasõja aegset eestikeelset ajakirjandust iseloomustab tendents, kus objektiivsete uudiste osatähtsus ületas hinnangulised uudised. Samas püsima jäi tava, et toimetaja või ajakirjanik lisas juurde enda seisukohti, moraliseeris, õpetas ja hoiatas. Ka välisuudised ei olnud alati sõna-sõnalt tõlgitud, vaid loodi toimetajapoolsete lisandustega kindla struktuurita jutt. (Rüga, Lauk 2000) Sellest kõigest tulenevalt oli pinnas sildistamiseks soodne. “Silt on sildistuseks kasutatav sõna või sõnaühend. Sildid võivad olla halvustavad (näiteks sõimunimi), neutraalsed (nt kirjeldav, iseloomustav) või kiitvad (näiteks tituleering „maestro”)” (Priimägi 2011: 232).

Vastavalt kodeerimisjuhendile on antud mehhanism jagatud kolmeks: hinnangu andmine viitega, hinnangu andmine viiteta ja hinnangut ei anta. Viitega hinnangu andmine tähendab, et viidatakse kellelegi või millelegi, kust hinnang pärineb. Tavaliselt edastatakse viitega hinnang mõnest teisest väljaandest või näiteks viidatakse mõnele sõjaväelasele, kes on vastava seisukoha edastanud.

Siltide kleepimist esines mõlemas ajalehes ligi pooltes kodeeritud artiklites. Olulise aspektina tuleb esile tuua, et siltide kleepimine oli tavapärasem välisuudiste juures, mille iseloomulikuks osaks on fakt, et need on tõlgitud uudised. Analüüsitud 56 Eesti sõjauudist kajastavast loost oli Postimehes ilmunud artiklites 9 sildistamise kriteeriumidele vastavad ja Päevalehes 8. Kokku oli sildistatud artikleid Postimehes 32

ja Päevalehes 31, kusjuures koguarvult olid välisuudiste näitajad mõlemas analüüsitavas ajalehes võrdsed.

Tabel 1. Siltide kleepimise esinemine

	Postimees		Päevaleht	
Eesti uudis sildistatud viitega	4	7%	2	3%
Eesti uudis sildistatud viiteta	5	9%	6	11%
Eesti uudis sildistamata	19	34%	20	36%
Välisuudis sildistatud viitega	12	21%	13	23%
Välisuudis sildistatud viiteta	10	18%	10	18%
Välisuudis sildistamata	6	11%	5	9%
Artikleid kokku	56	100%	28	100%

Sildistamist esines küll rohkem Postimehes, kuid Päevaleht esines tugevamate hinnangutega. Tervikuna oli pilt aga võrdne, nagu näitab ka statistika. Pealkirjastamisel kasutasid mõlemad ajalehed tugevaid emotsionaalseid sõnu. Näiteks Päevalehe pealkirjad „Itaalia **küttide hulljulge** ettevõtte”, „Alamleitnant Ralahowi **wägitegu**.”, „**Meie waenlase metsikuse üle**.”. Viimane pealkiri on eriti tähenduslik, sest seesugune meie-ühtsusele rõhumine („meie” all on pandud meid venelastega samasse liitu), vaenlase selge määratlemine ja tugev emotsionaalne

omadussõna „metsik” loovad kindla pildi, kuidas pooli valida. Postimees vastab pealkirjadega nagu „Saksa **wale**.”, „Lähemad teated leitnant Johannes Part'i **kangelassurma** kohta.” ja „Sakslaste **metsik** ümberkäimine Wene **sõjawangidega**.”. Eriti tabavaks võib pidada esimest pealkirja: lühike ja konkreetne, millega esitatakse selge hinnang ja silt. Viimane näide on oluline võrdluse aspektis: kui Päevalehe samalaadne pealkiri ilmus septembris 1914 ja töö autor kategoriseeris selle Eesti uudise alla, siis antud Postimehe artikkel ilmus septembris 1916 ja välisuudiste all. Antud aspekt näitab, et leht on jannsenlikult võtnud suuna ka „meie” kui eesti rahva ühtsustunde kasvamisele.

Artiklis „Itaalia kütide hulljulge ettevõte” kirjutatakse:

*... Sel ajal, kui meie väed Juliani Alpides selle võidu said, arenes **hiilgaw** mäesõja operatsioon enam kui 2000 meetri kõrgusel järsk-mägises piirkonnas. //*

*Meie **wahwad** Alpi kütid said neist mäetakistustest üle.*

Need paar lauset aitavad pealkirjas alustatud vahvale sildistamisele kaasa. Antud artikkel on üks väheseid, kus tuleb esile nii selge positiivsete ja negatiivsete siltide erinevus, sest positiivsed sildid on keskmiselt hüvelisemad, samal ajal alandati austerlasi vaenlaseks tituleerimise kõrval ka rumalateks, mitte otsese sildistamise kaudu, vaid kirjeldustega nende mõttetutest kaotustest (vt Lisa 8).

Säravad üldistused

Särava üldistuste jaoks on vajaminev maht väiksem kui sildistamisel. Särava üldistuse parameetri juures jälgib töö autor eelkõige „hüveliste sõnade” kasutamist ehk heade ja positiivsete sõnadega mängimist. Samas on siin jälgitud ka vastupidist ehk dissotsiatsiooni - “meie-tunde nõrgendamist ja kadu, kus on eesmärgipäraselt killustatud vastasleeri vaimset ühtsust” (Priimägi 2011: 45).

Nii-öelda säravaid üldistusi esines mõlemas analüüsitava ajalehes võrdväärselt - alla keskmise. Iseloomulikuks on jällegi tulemus, et rohkem esines hüveliste sõnade kasutamist välisuudistes, kus oli positiivse tonaalsusega sõnu kasutatud enam-vähem

pooleks. Kui Postimehe puhul ei ole kindlat järjepidevust hüveliste sõnade kasutamise juures, siis Päevalehte iseloomustab tõsiasi, et sõja lõpu poole vähenes hüveliste sõnade kasutamine. Sõjauudised muutusid rohkem fakti konstateerimiseks: seda näitab nii uudislugude pikkuse muutumine lühemaks ja kirjelduste osakaalu vähenemine.

Tabel 2. Säravate üldistuste esinemine

	Postimees		Päevaleht	
Eesti uudises on hüvelisi sõnu kasutatud	7	12%	6	11%
Eesti uudises ei ole hüvelisi sõnu kasutatud	21	37%	22	38%
Välisuudises on hüvelisi sõnu kasutatud	15	28%	15	28%
Välisuudises ei ole hüvelisi sõnu kasutatud	13	23%	13	23%
Artikleid kokku	56	100%	56	100%

Pealkirjades pigem hüvelisi sõnu ei kasutatud. Postimehe artiklitest kasutatakse pealkirjas näiteks hüvelist sõna „parem” artiklis „Seisukord ilmasõjas meile **paremaks** muutumas.”, kus positiivne sõna häälestab lugeja soovitava meelsusele.

1917. aasta Päevalehe pealkiri „Sakslased asumaadel lüüa saanud.” töötab aga vastupidiselt ehk kasutatakse nii-öelda meie-tunde vastu töötamist. See nähtub sellest,

et pealkirja on välja toodud „asumaadel”, kuigi eelnevalt piisas sakslaste lüüasaamise konstateerimisest. Hüpoteesiliselt aitab see ka eestlaste ühtsustunnet kasvatada, eriti nõnda sõja lõpus, mil ollakse sõjast väsinud, kuid kardetakse siiski sakslaste sissetungi.

Samas töö autor soovib hüveliste sõnade kasutamise puhul tuua artiklit kohta hoopis vastupidise näite: kuidas Esimese maailmasõja ajal ei kasutatud Eesti sõjauudiste juures kuigivõrd hüvelisi sõnu. 21. septembril 1916. aastal kirjutas Postimees uudise „Maakaitseväeliste kokkukutsumise kohta”, kus kirjutatakse käskkirjast valitsevale senatile. Igasuguse toimetamistööta ei kasutata Eesti sõjauudise puhul isegi sõja kolmandal aastal juhust, et motiveerida mehi omalt poolt. Ühelt poolt tuleb tõdeda, et see on üks toonase ajakirjanduse tavadest, kuid teisalt võib oletada, et vastavalt poliitmaastikule ja võõrasse väkke kutsumisele ei soovitudki lehes omapoolset propagandat teha.

Tähenduste ja tunnuste ülekandmine

Tähenduste ja tunnuste ülekandmist on samuti võimalik hinnata erinevate tekstide puhul ja ka antud uurimistöo kontekstis võib tähendusi ja tunnuseid luua ka sümbolitega pildil või üldtuntud loosungite mugandamisega, andes hüüdlausele uue tähenduse või assotsiatsiooni.

Kodeerimisjuhendis jagati antud mehhanism kolmeks: autoriteet ja/või toetus kantakse üle propagandisti soovitud objektile kas sümbolitega või sümboliteta. Sümbolismi jälgimine oli lisaväärtus. Kolmanda variandina vastupidine: autoriteeti ja/või toetust ei kanta üle propagandisti soovitud objektile. Antud punkti juures ei olnud oluline, kas propagandisti käekiri joonistub selgelt välja või propagandistlikke mehhanismidega teksti autor on ajakirjanik.

Ka käesolevat parameetrit iseloomustab tendents, kus välisuudiseid kajastati propagandale iseloomuliku mõjutusvahendiga. Väljakujunenud sümbolismi pigem ei esinenud. Sümbolism, mis esines, on pigem toodav Barthes (2004) ühise müüdi loomise tasandile ehk sümbolitega artiklite eesti uudiste all on esindatud tänu eestlaste ühistele müütidele. Eestlastele on sümbolism tuttav, kuid teisest kultuuriruumist pärit

lugeja ei pruugiks seda mõista.

Tähenduste ja tunnuste ülekandmise juures tuli esile, et oluliselt rohkem kanti autoriteedi toetust üle välisuudistes. Nii Postimehes kui Päevalehes jäi Eesti uudiste juures toetusega uudiste osakaal alla veerandi, samas huvitavalt nähtub, et Postimehes olid sümboliteta ja sümboliteta uudiste osatähtsus peaaegu võrdne: 3:4, samas Päevalehes oli sümboliteta Eesti uudiseid vaid 2, samas toetusega, kuid sümboliteta uudiseid oli kahe ühiku võrra rohkem kui Postimehes. Välisuudiste puhul oli samuti sümboliteta toetavate uudiste osakaal madal, kuid üldiselt kanti tähendusi või tunnuseid üle Postimehes 18 juhul, Päevalehel oli sama näitaja 14 ühikut.

Tabel 3. Täheenduste või tunnuste ülekandmise esinemine

	Postimees		Päevaleht	
Eesti uudis toetusega, sümboliteta	4	7%	6	11%
Eesti uudis toetusega, sümboliteta	3	5%	2	4%
Eesti uudis toetuseta	21	38%	20	36%
Välisuudis toetusega, sümboliteta	18	32%	14	25%
Välisuudis toetusega, sümboliteta	1	2%	4	7%

Välisuudis toetuseta	9	16%	10	17%
Arikleid kokku	56	100%	56	100%

Ajakirjandusmaastiku üheks iseloomulikuks tunnuseks oli juba toona ajakirjaniku kui autoriteedi roll. Samas on kindlasti ka autoriteediks sõjaväelased ja ka nendepoolset toetust ilmnud. Siiski kanti tunnuseid ja tähendusi üle pigem üldiselt, kellegi kolmanda, nii-öelda tundmatu poolt. Üldistusena võib väita, et Eesti sõjauudiseid kajastavad artiklid ei väljenda toetust, samas tõlgitud artiklites on selge toetuse väljendamine nähtav. Seda eelkõige tänu tugevate omadussõnade kasutamisele.

Toetust kanti üle juba pealkirjades. Näiteks esimese parameetri, siltide kleepimise juures analüüsitud artikkel „Italia küttide hulljulge ettevõte” võib tänu sõnale „küttide” mõista, keda toetatakse. Samuti artikli „Alamleitnant Ralahowi wägitegu” juures on taas kord oluline koht sõnavalikul. Kui tänapäeval võiks kahtlustada ajakirjanikupoolset irooniat, siis kuna Esimese maailmasõja aegset ajakirjandust iseloomustab alles pealkirjastamise õppimine, võib juba enne teksti lugemist julgelt oletada, et tegu on toetava sisuga artikliga, selline toetuslugu on oluline, et kasvatada üldist toetavat meelsust sõjaväe vastu.

Toetust avaldatakse propagandistlikult kogu 09. septembril 1916. aastal ilmunud Päevalehe artikli vältel:

... Ralahowi poeg Tallinnast, on 25. augusti lahingus haruldast wäiwust üles näidanud. Meile kirjutatakse sõjawäljalt:

Teine bataljon tungis päewa ajal X külasse sisse, mis sakslaste käes oli. Waenlane pani igal pool wastu, kus aga wähegi kaitset leidis. //

Alamleitnant Ralahow haaras ühe maja juures, kust tuld andis, haawadesse mahalangewa soldati käest püssi, wõttis kaks meest kaasa ja tundis nendega maja seest redelit mööda pööningule. Seal pistis ta tikuga ühe sakslase läbi, haawas teist, kuna

kolmas kolmas alla andis. Sel teel võttis ta kaks tegevuses olevat kuulipildujat pööningult ära. Noor ohwitser pannakse, nagu kuulda, Georgi risti saamiseks ette.

Antud artikli eripäraks on ka see, et tavaliselt ilmus rubriik „Teated sõjameest üle” kolmandal leheküljel, või isegi neljandal, kuid antud emotsionaalne kirjeldav uudis ilmus esikaanel. Teise eripärana kasutatakse antud artiklis sümbolina Georgi risti, mida ei olnud võimalik teenida teenistuses aste-astmelt, rutiinselt. Georgi ristiga tasustati vaid konkreetse kangelaseteo eest lahingus (Kröönström, 1998). Sümbolismi kasutamine on, nagu eelnevalt välja tulnud, pigem haruldane. Tavapärane on aga see, et artiklis puudub igasugune autoriteet, sest alguses kirjeldatakse, kuidas sõjaväljalt on kiri tulnud, kuid puudub informatsioon, kes on kirja saatja.

Lihtinimesetele apelleerimine

Raudla (2001) toob antud mehhanismi kirjelduses paralleeli valimistega, kuid käesolevas uurimistöös on vajalik sõjapropaganda, mille puhul jääb lihtinimesele apelleerimine aktuaalseks, sest fookuses on igasugune mobilisatsioon, et väljendada koostööd ja -olemist ning võrdsust.

Käesoleva mehhanismi juures jälgiti vastavalt kodeerimisjuhendile võrdsuse väljendamist: kas seda kasutati või ei. Võrdsuse punkt ei tähendanud ainult meie-tunde kasvatamist, vaid ka, sõna-sõnalt, argumenteerimist, kuidas kõik inimesed on võrdsed. Näiteks nii mehed rindel kui ka töölised tehastes.

Lihtinimesele apelleeriti uudistes vähe. Võrdväärselt madal oli võrdsusele rõhumine nii Eesti kui välisuudistes. Kui Postimehes oli lihtinimesele apelleerimine arvuliselt peaaegu võrdne mõlema artikli tunnuse kohta, siis Päevalehel oli kahe tunnuse vahel arvestatav erinevus: lihtinimesele apelleeriti Eesti uudistes üheksal korral, Postimehe seitsme vastu ja välisuudistes apelleeriti vaid neljal korral.

Tabel 4. Lihtinimesele apelleerimise esinemine

	Postimees		Päevaleht	
Lihtinimesele apelleeritakse Eesti uudistes	7	12%	9	16%
Lihtinimesele ei apelleerita Eesti uudistes	21	38%	19	34%
Lihtinimesele apelleeritakse välisuudistes	8	14%	4	7%
Lihtinimesele ei apelleerita välisuudistes	22	26%	24	43%
Artikleid kokku	56	100%	56	100%

Lihtinimesele apelleerimist pealkirjades ei kajastu. Pigem Eesti uudiste puhul on näha vastupidist tendentsi: ajaleht distantseerib ennast lihtinimesest. Eeskätt kõnelevad sellest sõjapõgenike-teemalised artiklid. Samas artiklite sisu näitab siiski vastupidist - artiklites rõhutakse võrdsusele.

Välisuudiste puhul oli aga seis vastupidine. Kui üldiselt võib öelda, et ajalehed võtsid kindla seisukoha Saksamaa suhtes nimetades teda üheti vaenlaseks, siis artiklites peegeldus teatavat kaastunnet ja võrdsusele apelleerimist. Samas tuleb öelda, et artiklid, kus ei õhutatud vihapropagandat oli ka toimetatud. Tavapäraselt iseloomustab aga toonaseid välisartikleid toimetamata jätmine (Rüga, Lauk 2000), mille tõttu jõudis välispropagandistide soovitud vaadete edasikandmine ka Eesti ajakirjandusse.

Üks säravamaid lihtinimesele apelleerimise näiteid oli 1917. aasta 5. septembri Postimehes (vt Lisa 10):

“Kerenski käsk Balti laewastikule.

*Helsingist. 3. sept. saadi vägedele ülemjuhataja Kerenski käest järgmine telegramm: Kõikidele. Nõuan otsekohe, et **jalamaid** kõik **inetud** vägiwalla-teod ära lõpetataks, mida wäeosad toime panewad, kes **oma kohuse ja südametunnistuse on unustanud, oma kuritegusid kodumaa ja wabaduse päästmise näokatte all toime panewad, tõepoolest aga laewastiku sõjawalwsust waenlase silma ees täiesti häwitawad, mispärast nad isamaa äraandjatena esinewad. Mõrtsukate ja vägiwalla-tegijate häbistawad wasturewolutsionilised teod tasuwad ärapesemata häbiplekina kõigi Balti laewastiku wäeosade pääl. Ootan wiibimata teadaandmist, et kord jalale on seatud.”***

Esile on tõstetud sõnad, mis väljendavad ilmselget meelsust ja tonaalsust. Võrdsuse väljendamine on antud artikli kontekstis enese distantseerimine vägivalldategudest. Analüüsitava näite puhul väljendatakse võrdsust vägivalldategude taunimisega: ka sõjaväelased on lihtsalt inimesed, kellel on samad õigused ja kohustused tsiviilikutega.

Kuhjamine

Sõjaajal muutub propaganda keskseks küsimuseks nii tõemoonutamine, tsensuur kui ka faktide varjamine (Jowett, O'Donnell 1992). Antud mehhanismi ei ole käesolevas uurimistöös niivõrd analüüsitud võrdluses tänapäevaste arusaamadega Esimese maailmasõja käsitlusest, kuivõrd rõhuasetuste ja sellest tuleneva tunnetusliku tõega manipuleerimise aspektis. Rõhuasetuse juures on oluliseks küljeks ka nii-öelda Achilleuse kand, mis “on tõsikindla argumendi puudust peitev, pelka oletust märkiv sõna („ilmselt”, „kindlasti”, „loomulikult”) või sõnastus, millel püsib terve mõttekonstruktsioon ja mille haavatavus selle konstruktsiooni lammutab” (Priimägi 2011: 11).

Kuhjamise aspektidena on toodud ka tsensuuri olemasolu ja faktide varjamine. Antud uurimistöös keskendutakse siiski ainult tõega manipuleerimisele, mida on võimalik analüüsida teksti sisust lähtuvalt. Töö autor leiab, et faktide varjamise kinnitamine on

antud tööd arvestades ja selle kontekstis võimatu. Kuigi 1905. aasta 17. oktoobri manifest kuulutati Venemaal välja sõna- ja trükivabaduse oli nende reaalne kasutamine võimatu, sest juba aasta lõpus kuulutati välja sõjaseadus, mis piiras antud eelmainitud vabadusi (Lauk 2000).

Tõe moonutamise või tõeга mängimise aspektis tuleb silmaspidada, et vastavalt kodeerimisjuhendile loetakse tõe moonutamise või sellega manipuleerimise alla ainult ilmselget tõeга mängimist ja sellega manipuleerimist, kus relevantne ei ole mitte päris faktidega eksimine, vaid faktide esitamine nii, et mõista võib kahetiselt. Tsensuuri, mis oli toonasele ajakirjandusele omane, ja faktide varjamist antud kodeerimisjuhend ei käsitletud.

Kuna Eesti uudised olid pigem faktikogumid, kus oli tahtlikult tõeга manipuleerimine keeruline, siis ei ole seal tõeга manipuleerimine nii relevantne. Samas ei maksa alavääristada artiklite osa, kus seda eksisteeris ja mis toob välja selle olemasolu. Kuhjamise esinemise juures tuleb huvitava tendentsina välja, et tõe moonutatakse analüüsitavates ajalehtedes võrdset, kuid kui Postimehes mängitakse tõeга rohkem Eesti uudistes, siis Päevalehes manipuleeritakse tõeга nii Eesti kui ka välisuudistes võrdset. Päevalehes mängiti Eesti uudistes tõeга kaks korda rohkem kui Päevalehes, kus Eesti uudiseid iseloomustas pigem teadete vormis esinemine.

Tabel 5. Kuhjamise esinemine

	Postimees		Päevaleht	
Tõe moonutatakse Eesti uudistes	10	18%	5	9%
Tõe ei moonutata Eesti uudistes	18	32%	23	41%

Tõde moonutatakse välisuudistes	3	5%	8	14%
Tõde ei moonutata välisuudistes	25	45%	20	36%
Artikleid kokku	56	100%	56	100%

Nii Eesti kui ka välisuudiste puhul tuli esile tendents, kus võrdsusele rõhuti eelkõige sõjakuritegudele vabandust otsides. Samas puudus igasugune võrdsuse väljendamine Eesti uudistes, milles kutsuti sõjaväe kontrolli või kajastati teateid sõjameeste üle. Eesti uudiseid iseloomustas võrdsusele rõhumise puhul juhuslikkus. Vähemalt näib, et propagandistid ei ole taotuslikult töötanud võrdsusele rõhumise nimel. Teisalt sõja välisuudistes seda nimetada ei saa, sest välisuudistest nähtub, ilmselt tänu toimetamata sisule, selgelt propagandisti käekiri.

Eelpool nimetatud marginaalse pealkirjaga „Saksa wale” ilmus esimese sõja-aasta 9. septembris (vt Lisa11):

Saksa wale

Wolssi Saksa telegrafi-talitus laotab ilma pikema jututa - kirjutab Wene ametlik leht „Walitsuse Teataja” - telegrafi-teel Saksa lehe „Vossische Zeitung” sõjasõnumite saatja teateid laiale, nagu käiksid wenelased Ida-Preisi elanikkudega halastamatult ümber. //

Sellega ei jää aga Saksa telegrafi-talitus mitte weel rahule, waid jutustab edasi, Saksa soldatid olla wandega kinnitanud, et nad Grodeni metsa juures palju naesterahwaste surnukehasid äralõigatud rindadega ja lõhkilõigatud kõhtudega näinud. Et Saksa lehtedel muid rahustawaid teateid tuua ei ole, siis trükiwad nad need inetud waleteated ära.

Wene inimestele on kõik niisuguste teadete wale arusaadaw, mille kõige paremaks tühjaks-tunnistamiseks Saksa õpetaja Müderti jutustus wõib olla, mis

ajalehes „Berliner Tageblatt’is” 12. septembril (uue kalendri järgi) (uue kalendri järgi ilmus antud ajaleht 22. septembril) ära on trükitud ja mis järgmiselt käib: //

31. augustil peeti jumalateenistust lossi õues, sest et kirik ära oli põetatud. Aga seda jumalateenistust segati, sest et waenlane uuesti linna tuli. Meie põgenesime jällegi keldritesse, kust me suurtükipaukusid kuulsime, mis linna taga kostsid. Warsti hakkasid wenelased linna sisse tulema.

Esiteks tuleb sellest artiklist juba selgelt välja, kuidas leht distantseerib ennast sõnumi sisust: esimese lausega kirjeldatakse, kuidas sõnum on nendeni jõudnud. Aga antud lugu on kuhjamine selle sõna kõige otsesemas mõttes. Kogu uudistekst on tihedalt täis hirmutavaid sõjakoledusi. Kõik need on aga nii-öelda vat-vormis esitatud, mis võtab neilt maha usaldusvääruse, samas on julge sammuna lisatud tõlge Saksa õpetaja kõnest, kus ta kõneleb venelaste tegudest, milles ei jäeta märkimata ka vene hinge inimlikumat poolt (vt Lisa 11). Ette on aga kirjutatud, kuidas tuleb seda lugu mõista: tegemist on valega.

Massipsühhoosi mehhanism

Massipsühhoosi kasutamine propagandamehhanismina töötab eelkõige nii-öelda vaadete ja mõtete mobilisatsiooniks. “Kasutades sümboloid, värve, muusikat, liikumist või draamakunstivõtteid” (Raudla 2001) pööratakse ühiskonna vaenulikkus vaenlase vastu, hoitakse samas häid suhteid liitlaste ja neutraalsete riikidega, ärgitatakse neutraalseid riikegi vaenlase vastu ja nii soovitakse murda sein vaenlasega vastandumise vastu (Taylor 2003). Priimägi (2011: 147) seletab massipsühhoosi kui “kollektiivset hüsteeriat kui publiku emotsionaalsuse ülimalt vormi. Massipsühhoos on suunatav”.

Antud uurimistöö raames, arvestades uuritavat perioodi ja Eesti ajakirjanduse iseärasusi, on selle parameetri põhiline aspekt mitte tavapärane „kõik teevad ju nii”, vaid ajakirjandusepoolse arvamuse avaldus enamuse arvamuseks või ainuõige arvamuseks arvamuseks.

Massipsühhoosi mehhanismiga, mille nimetus on tugevam kui analüüsitud reaalsus,

tuleb väga selgelt esile propagandisti puudumine Eesti ajakirjanduses. Samas järjekordselt väljendub propagandistlik kallutus välisuudiste rubriigis. Kui Postimehe 28 analüüsitud Eesti sõjauudist kajastavast artiklist vaid 2 olid kallutatud arvamusalaldusega ja Päevalehes oli sama näitaja 7, siis välisuudiste analüüsitud artiklid olid enam-vähem võrdselt pooleks kallutatud ja kallutamata artiklite poolest.

Huvitava tendentsina tuleb taas esile kuhjamisega sarnanev vastupidisus tulemustes, sest kuigi protsentuaalselt esineb massisühhoosi kokku võrdväärselt analüüsitavates ajalehtedes, siis nende esinemine artikli liigiti on erinev. Päevalehes väljendati enda arvamust enamuse arvamusena Eesti uudistes 3,5 korda rohkem kui Postimehes. Välisuudistes oli see näitaja täiesti vastupidine: Postimehes avaldati nii-öelda enda arvamust enamuse arvamusena alla poolte analüüsitud välisartiklitest, teisalt Päevalehes kasutati antud propagandamehhanismi 28 artiklist 18 juures.

Tabel 6. Massisühhoosi mehhanismide esinemine

	Postimees		Päevaleht	
Arvamust avaldatakse kui enamuse arvamust Eesti uudistes	2	4%	7	13%
Arvamust ei avaldata enamuse arvamusena Eesti uudistes	26	46%	21	37%
Arvamust avaldatakse kui enamuse arvamust välisuudistes	12	21%	18	32%

Arvamust ei avaldata enamuse arvamusena välisuudistes	16	29%	10	18%
Artikleid kokku	56	100%	56	100%

Juba esimese sõja-aasta 1. septembril kirjeldati Postimehes haaravalt otsustavast võidust Austria-Ungari vägede üle (vt Lisa 13):

... Meie wastaste pääjõud, kuni 600 tuhat meest, asus Gawihost-Tomashowi väerinnal, et Ljublin-Holmi väerinnale kallale tungida. //

Et hoopigi, mis Ida-Preisimaale antud, kõrwale saata, asusid Austria sõjawäed 12. aug. otsustawale kallaletungimisele. Meie vägede ülesseadmine väerinnal, mis mitusada wersta pikk oli, ei olnud weel lõpule wiidud, ja sellepärast wõisime meie austerlastele põhjapoolses küljes märksa vähemad jõud wastu seada.

Wastaste esimesed kallaletungimised olid Krasniki pääle sihitud. Warsti aga kaldus austerlaste püüete päääraskus Tomashowi piirkonda, kuhu Austria abi-wäed kokku tulid. //

Kindral Ruski sõjategewuse tagajärgi ootes oli meie plaan oma parema tiiwa jõudu kiiresti tõsta, mis ülesandega meie raudteed wäga jõudsasti toime said. Sõjawägedele, kes Holmi piirkonnas laiali seisid ja mitte küllalt tugewamad ei olnud ning kelle wastu austerlaste päähoop oli sihitud, ei saadetud uusi sõjawägesid mitte appi. Sest meie wõidud mõlemal tiiwal oleksid Austria sõjawägedele weel raskema hoobi andnud, kui neile korda oleks läinud Holmi juurde tungida.

Selle pääle waatamata, et meil väerinna keskel wähe mehi oli, ei leppinud meie sõjawägi ka siin mitte enese kaitsmisega. //

Austerlased põgenesid sõjariistu mahawisates.

Antud väljavõtted artiklist näitavad mitmeti propagandisti käekirja. Ainus analüüsitav propagandamehhanism, mida siit ei leia on lihtinimesele apelleerimine. Otsest võrdsust käesolevas artiklis ei rõhutata. Samas massipsühhoosi mehhanism väljendub kaheti.

Esiteks väljendatakse kogu artikliga selgelt vaid üht vaadet, sellest tulenevalt on tunda ka tõega mängimist. Samas emotsionaalsete kirjeldustega garanteeritakse masside kaasatulek sõjaga ja selle toetamine. Kiidetakse raudteed, kirjeldatakse, kuidas ei oldud veel austerlast põhihoobiks valmis, kuid kõige kiuste põrmustati vaenlased ja oldi lähedal veel suurema hoobi andmiseks. Artikli lõpus alandatakse vaenlast kirjeldusega, kuidas nad argpükslikult põgenesid ja kolmandat nädalat kestvad lahingud vasakul tiival on praeguseks lõppemas, aega kulutatakse veel austerlaste tagaajamisele (vt Lisa 11).

Lisaks on väga ilmekaks näiteks 9. septembril 1917. aastal Päevalehes ilmunud lugu pealkirjaga „Mitte wiiwitada” (vt Lisa 15):

Sakslaste edasitungimine meie maa sihis on esiotsa seisma jäänud. Palju kõneleb selle poolt, et nad ligemal ajal üleüldse kaugemale ei tule, vaid oma jõud suuremate ülesannete tarwis mujal hoiawad. Kuid oleks waga etteawaatamata kindlaste uskuda, et meie kodumaa sõjast puutumata jääb. Sakslaste tegewuse kawa Wene wäerinnal oleneb suurel määdul Wene wägede meeleolust ja seisukorrast. Kui sakslased teawad, et wenelased tugewaste wastu panewad, siis on nad oma jõudude kulutamisega tagasihoidlikud. Näewad nad aga ära, et juba vähem jõupingutus suuri tagajärgesid annab - nagu Riia all - siis ei jäta nad juhust tarwitamata. Wene wägede kohta ei saa aga nüüdsel ajal midagi kindlat ütleda ja seal on suured kõikumised wõimalikud.

Meie rahwal tuleks seisukorda silmas pidades hakata wiibimata ennast waenlaste sissetungimise wastu ette walmistama - isegi kui waenlase wäed Eestimaad näha ei saa. Korraldamine nõuab rohkeste aega ja seda ei wõi wiimaseks silmapilguks jätta.

Kui waenlane maale tuleb, siis on kaks hädaohtu olemas: wõidakse lahingu sekka sattuda ja, teiseks, kõiksugu kahtlased inimesed lähewad rüüstates ja laastates maast läbi. Kumbatki õnnetust ei saa hoopis ära hoida, küll aga võib nende mõju õige korralduse juures väheneda. //

Enesekaitse korraldus waenlasse sissetundimise puhuks peaks käsikäes käima enesekaitsega nende rüüstajate wastu, kes juba praegu meie maad laastawad. //

Wõib olla, oleks kõige kohasem kui waldades ja külades enesekaitse korraldamisega kohe algust tehtaks. //

Enesekaitset rüüstajate ja riisujate vastu kergendab veel asjalugu, et niisugused ollused harilikult argpüksid on, kes julgewad ainult suuremas salgas üksikute kallale tungida. //

Eesti põllumees on aastasadasid rahulikult maad harinud ja oma maja pidanud. // Nüüd aga on olud põhjalikult muutunud. Uus walitsus ei ole veel nii tugewaks kujunenud, et ta suudaks kodanikkudele tarwilist kaitset anda. Sellepärast langeb väga tähtis osa ülesandest kodanikkude eneste peale. Nüüd ei saa inimene ainult rahulikult oma töö juures olla, waid ta peab alati walmis olema pealetungimist tagasi lööma - just kui kusagil Lõuna-Amerika ehk Afrika asunduses.

Antud artikkel, millest on märkimisväärselt värvikaid löike hetkel välja jäetud (vt Lisa 15), mängib kõige ilmselgemalt, otsimata, võrdsuse printsiibiga: kogu teksti vältelt mängitakse sõnaga „meie”, mis tekitab tunnet, et kõik eestlased võrdselt peavad valmis olema rüüstajate sissetulekuks.

Samaväärselt oluline on hinnangu andmine, kui üldiselt anti Eesti ajalehtedes rohkem hinnanguid viidetega, siis antud artikli puhul ei viidatud millelegi ega kellelegi. Sellega võttis leht, ühena vähestest nii mõjuvatest artiklitest, vastutuse oma sõnade eest. Antud artiklis nimetati vaid alguses, et kõnelema hakatakse sakslastest. Teisest lõigust alates sildistati nad „vaenlasteks”, „rüüstajateks” ja „riisujateks”. Mingeid neutraalseid, veel vähem positiivseid silte analüüsitavas artiklis ei olnud.

Julgelt oli esindatud ka säravate üldistuste mehhanism. Kasutati suuri emotsionaalseid ja hüvelisi sõnu ja väljendeid nagu „rahulikult maad harinud”, „tähtis osa kodanikel enestel”. Antud kujul on hüvelised väljendid järjekordsed barthes'likud eestlastele omased müüdid, mida mõistavad vaid ühes kultuuriruumis olijad.

Kogu artikli vältel väljendab autor väga selgelt, mis meelsus ja kelle poolt ollakse. Kui esiti jääb isegi mulje, et eestlasi kutsutakse ühinema, et kasvada kokku venelaste vastu, kuid artikli lõpus avaldub siiski teatav kaastunne Vene riigi käekäigu osas.

Antud juhul peegeldub kogu tekstist, kuidas artikli autor väljendab enda arvamust kui ainuõiget ja suunab kogu rahvast koos võitlema vaenlase-kuju vastu. Varasemates

artiklites tuuakse üldiselt esile kas saksa sõdurite džentelmenlikkust või aumehelikkust, siis selles loos tuuakse algusest peale välja tema vaenulikkus ja negatiivne käitumine.

Antud bakalaureusetöös jälgiti ka pilditekste kui üht propaganda osa. Kui ajalehes Postimees ei esinenud pilditekste, siis teises analüüsitavas lehes olid pildid tavapärase osa lehenumbriks. Pilte ei esinenud küll igas numbris, kuid need ei olnud ka midagi erandlikku. Võib oletada, et kuna toona ei olnud pildid veel niivõrd tavaline osa ajalehest, olid need tänu sellele oluliselt kõnekamad. Tihti ilmus lühikese allkirjaga pilte sõjatehnikast, autorile jäi silma, et eriti populaarsed olid pildid laevadest. Priimägi (2011) järgi on pilt retoorilist propagandasõnumite edastav meedium - vastust ei oodata, kuid oletatavasti on suursugused pildid kõneainet tekitavad ja tähelepanu tõmbavad.

Käesoleva bakalaureusetöö tulemusena ilmnes, et propagandal oli oma roll Eesti ajakirjanduses Esimese maailmasõja aastatel, kuid see ei tulnud mitte teadlikust propagandaartiklite kirjutamisest, vaid tegu oli pigem intuitiivpropagandaga. Sellest olenemata ei tohiks propaganda osatähtsust alahinnata, sest selgepiirilise vaenlasekuju löid mõlemad uuritavad väljaanded.

Toonase poliitmaastiku valguses ei ole mõttekas rääkida eetikast või heast ajakirjandustavast, kuid võrdlusesse saab tuua toonased artiklid praeguste leheartiklitega, kus antud kodeerimisjuhendit saaks kasutada praeguseid konflikte kajastavate uudiste puhul. Töö autor julgeb oletada, et enam kasutatud mehhanismid võivad olla erinevad, kuid keskmine mehhanismide hulk ilmselt ei ole oluliselt diferentsiaalne.

Siit võib edasi küsida, kas demokraatliku ajakirjanduse üks alustalasid ongi vaenlasekuju loomine ja hoidmine ning meie-tunde süvendamine, et riikluse kooshoidmisega garanteerida ka jätkuv demokraatlik ajakirjandus? Mis tähendaks, et igapäevase ajakirjanduse üks osasid on sõjapropagandale iseloomulik vaadete mobilisatsioon.

2.2. Propagandamehhanismide kasutamise järeldused

Vastavalt uurimistulemustele võib välja tuua, et mõlema ajalehe kõige enam kasutatust leidvad propagandamehhanismid olid siltide kleepimine ning toetuse ja tähenduse üle kandmine. Siltide kleepimist ehk hinnangute andmist esines mõlemas ajalehes võrdväärselt ja üle poolte analüüsitud artiklites. Postimehes oli antud mehhanismi mõnevõrra rohkem kasutatud, sama tendents väljendus ka tähenduste või tunnuste ülekandmise mehhanismi juures.

Kõige vähem kasutati kuhjamise mehhanismi. Lihtinimesele apelleerimise ja massipsühhoosi mehhanismide kasutamine jäi samuti alla keskmise. Töö autor oletab, et antud mehhanisme kasutati vähem, sest nende puhul tuleb rohkem propagandisti-poolset tööd teha ja juhuslikkuse määr ning osakaal on väiksem.

Erinevuse uurimisel propagandamehhanismide kasutamise kohta Eesti uudistes ja välisuudistes, joonistus selgelt välja, et propagandamehhanisme oli oluliselt rohkem kasutatud välisuudistes. Sellele viitavad protsentuaalselt väga erinevad propagandamehhanismide kasutamise tulemused.

Töö autori arvates on see sõltuv üheti Eesti ajakirjanduse tollasest eripärast, kus leht koosnes suuresti tõlgitud uudistest (Rüga, Lauk 2000), mis andis soodsa pinnase välismaa propagandatalituste töö esiletõusuks, sest tihti ei toimetatud teksti peale tõlkimist üldse. Samal ajal olid Eesti uudised reklaamtekstilikud faktikogumid, kus puudus kirjeldus või teemaarendus.

Teisalt võib ettevaatlikult oletada, et see võis sõltuv olla ajaloolisest kontseptsioonist, kus Eesti ajakirjandust mõjutas poliitiline situatsioon, mil tegeleti omariikluse saavutamise püüuga (Lauk 2000). Kuna nagu selgus ajalehtede uurimisest, siis sõjaküsimus ei olnud Eesti vaativinklist esiuudis, ei pingutatud ka nende uudiste propagandistliku sisuga.

Kahe ajalehe propagandamehhanismide kasutamine oli väga sarnane. Kuna toonane ajalehekontseptsioon ja suunatud vaated ei olnud veel nii erinevad (selgepiiriline

erinevus süveneb 1918. aastast rohkete uute parteide loomisega (Lauk 2000)), siis on keeruline tuua välja vaadete erinevusi. Selgelt joonistus mõlema ajalehe puhul välja vaenlasekuju ning meie-tunde süvendamine.

Teine konkreetne sarnasus oli tekstide loomise meetod - suurem osa uudised olid tõlgitud lood, sellest tulenevalt jõudsid lehte välispropagandistide läbimõeldud uudised, millega süvendati vaenlasekuju ja töötati mõtete mobilisatsiooniga laiemalt kui üks riik - vaadete mobilisatsioon oli vaja saavutada ühe liidu tasandil.

Samas ilmnevad läbi sõja-aastate tendentsid propagandalugude vähenemise suunas. Töö autor julgeb seda seletada sõjaväsimusega. Inimesed olid väsinud sellest pikast sõjast ja sellest tulenevalt vähenes üleüldiselt sõjauudiste ja -teadete hulk lehtedes. See hakkas silma mõlema uuritud väljaande puhul. Esialgu olid sõjauudised valdavalt vaid esikaanel, järgmisel aastal olid uudised jagatud pooleks kolmanda lehega, kuid viimaseks aastaks olid uudislood küll jätkuvalt esilehel, kuid viimaks jõudis sinna ka muid lugusid. Ühel või teisel moel võisid need olla küll sõjaga seotud, kuid ei kirjeldanud vaid lahingutegevust.

Samuti on selge üldine tendents, et tavaliselt kasutati uudistes vähemalt kaht erinevat propagandamehhanismi korraga. Niivõrd propagandstlikuks ei olnud aga ajakirjandus muutunud, et esinenud oleks kõiki uuritud parameetreid korraga. Kõige tavalisem oli läbi sõja-aastate, et kasutati kolme mehhanismi samas artiklis ja kõige rohkem kasutati kodeerimisjuhendi kolme esimest mehhanismi - siltide kleepimist hinnangute andmise kaudu, säravaid üldistusi ehk kasutati hüvelisi sõnu ning viimaks tähenduste või tunnuste ülekandmine, mis väljenduse eelkõige toetuse ülekandmise kujul.

Oluline tendents oli ka tõsiasi, et Eesti uudiste puhul oli igasuguse propagandata sõnumeid kordades rohkem kui propagandamehhanisme sisaldavaid uudiseid. Teise eripärana selle punkti juures tuleb esile fakt, et Postimehes oli rohkem propagandamehhanismideta Eesti uudiseid kui Päevalehes, kuigi üldine propagandistliku sisuga ühikute arv oli Päevalehes madalam kui Postimehes.

Kokkuvõte

Käesolevas töös uuriti propagandamehhanismide kasutamist ajalehtedes Postimees ja Päevaleht Esimese maailmasõja aastatel. Uuriti, missuguseid sõjapropagandale iseloomulikke mehhanisme kasutati päevalehtedes. Uurimistöö meetodina kasutati kontentanalüüsi, mille abil analüüsiti 56 ajalehte, kust valiti pikim välisuudis ja pikim Eesti sõjateemaline artikkel.

Kõigepealt antakse antud uurimistöös lühiülevaade Esimesest maailmasõjast: kirjeldatakse lühidalt sõjas toimunut ja tuuakse välja kõige olulisemad aspektid, miks ja kuidas ilmasõda erines kõigist eelnevatest ja kuidas mõjutas järgnevaid, sealhulgas eelkõige Teist maailmasõda, mille puhul on väga oluline osa ka sõjapropagandal.

Sellele järgnevalt selgitatakse, kuidas propaganda roll hakkas pead tõstma just Esimese maailmasõja eelõhtul ja selle käigus. Peamisteks põhjusteks võib pidada sõja kohutavust ja pikkust, mille tõttu tuli tegeleda järjepidevalt sõjamoraali kõrgel hoidmisega nii meeste seas rindel kui ka tsiviilisikute hulgas. Eraldi kirjutatakse sõjapropaganda ajaloost ja arengust, seda eelkõige Esimese maailmasõja kontekstis.

Kuuele parameetrile toetudes, mis sõnastati vastavalt Propaganda Analüüsi Instituudi poolt koostatud seitsmele propagandamehhanismile, mis loodi juba enne Teist maailmasõda nähtus, et enam kasutatavad propagandamehhanismid Esimese maailmasõja aegsetes analüüsitud ajalehtedes olid siltide kleepimine ning tähenduste ja tunnuste ülekandmine. Populaarseimad mehhanismid on ka kõige kergemalt loodavad: arvestades toonast ajakirjandustava oli ajakirjanik niikuinii autoriteet, kes manitses, hoiatas ja õpetas, sellest tulenevalt olid tema vaated ja arusaamad olulised ning rahvas toetus oma hinnangute tegemiseks toimetaja kui propagandisti selgitustele.

Siltide kleepimise ja säravate üldistuste juures on kõige olulisem osa sõnakasutusel ja sõnade tähendusel. Tihti anti hinnang vaid emotsionaalsete sõnadega, millega ülistati üht osapoolt või alavääristati teist. Kuid, nagu juba öeldud, siis autoriteedipoolsed arvamused mängisid oluliselt suuremat rolli ja mõjutasid rohkem.

Rohkem esines sõjapropagandat välisuudistes, kuid ajaleheti ei ole võimalik esile tõsta, et ühes lehes oleks rohkem propagandat esinenud kui teises. Propagandaroll oli mõlemas ajalehes võrdväärne. Selgelt tuli esile, et propagandisti käekiri välisuudistes, kuid Eesti uudistest propagandisti rolli ei avaldunud: propagandistliku sisuga uudised tulenesid pigem toimetaja tööst ja toonase ajakirjandusstiili iseärasustest.

Samas kõige vähem kasutatavad propagandamehhanismid olid järjekorras kolm viimast analüüsitavat parameetrit: lihtinimesele apelleerimine, kuhjamine ning massipsühhoosi kasutamine. Need olid ka punktid, kus Päevalehe ja Postimehe tulemused lahknesid kõige rohkem. Üldjoontes võib siiski välja tuua tendentsi, et mõlema ajalehe sõjapropaganda käsitles samu aspekte: kindlalt oli väljajoondunud sama vaenlase-kuju ja tegeleti meie-tunde kasvatamisega. Viimane nimetatuist leidis ilmselt rohkelt kasutust ka Eesti sisepoliitilise olukorra tõttu, mil vaadete mobilisatsiooni kõrval tuli tegeleda ka ühise rahvustunde tõstmisega. Siiski oli igasuguse propagandata Eesti uudiseid rohkem kui propagandamehhanisme sisaldavaid uudiseid.

Kasutatud materjal

Barthes, R. (2004) Mütoloogiad. Lepik, M., Ojamaa, O. (toim.) *Vikerkaar* Tallinn: Varrak. (227-291)

Davies, N. (2014) *Euroopa ajalugu*. Tallinn: Varrak. (835-856)

Eesti Keele Instituut (2013) *Eesti õigekeelsussõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Fay, S. B. (1990) The Origins of the World War. Derfler, L. (toim.) *The Age og Conflict: Readings in Twentieth Century European History*. USA: Harcourt Brace Jovanovich, Inc. (37-45)

Hamley, D. (2008) *Esimene maailmasõda*. Hiina: Koolibri. (31)

Harjula, M. (2009) *Eesti 1914-1922: maailmasõda, revolutsioonid, iseseisvumine ja Vabadussõda*. Tartu: Tänapäev. (35)

Jowett, G. S., O'Donnell, V. (1992) *Propaganda and Persuasion 2nd Edition*. USA: Sage Publications. (1-2; 155-170)

Jowett, G. S., O'Donnell, V. (2006) *Propaganda and Persuasion 4th Edition*. USA: Sage Publications. (1-26)

Jowett, G. S., O'Donnell, V. (2012) *Propaganda and Persuasion 5th Edition*. USA: Sage Publications. (1-22)

Karjahärm, T. (1998) *Ida ja Lääne vahel*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. (205-206)

Karjahärm, T. (2010) Maailmasõda ja Eesti. Vahtre, S. (peatoim.). *Eesti ajalugu V*. Tartu: Ilmamaa. (399-402)

Keegan, J. (2002) *Esimene maailmasõda*. Tartu: Varrak. 15; 270-271

Kröönström, M. (1998) Eesti ohvitserid – Georgi ordeni kavalierid. *Ajalooline Ajakiri*,

1998 (2 (101)): 49-64.

Lasswell, H. (1971) *Propaganda Technique in World War I*. USA: MIT Press. (14-15)

Lauk, E. (1995) *Algteadmisi teadustööst*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastuse trükikoda. (33-39)

Lauk, E. (2000) Eesti ajakirjanduse arengujooni. E. Lauk (toim.) *Peatükke Eesti ajakirjanduse ajaloost 1900-1940*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. (10-16)

Must, A. (2014) Privilegeeritust põlualuseks: baltisaksa ühiskonnategelaste represseerimine Esimese maailmasõja ajal. Tannberg, T. (toim.) *Esimene maailmasõda ja Eesti*. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv. (23) 176-199

Niinepuu, S. (2014) Kohutav sõda. *Diplomaatia*, august.

O'Shaughnessy (2004) *Politics and Propaganda: Weapons of Mass Seduction*. Manchester: Manchester Univeristy Press (14-16)

Paddock, R. E. (2014) Introduction. R. E. Paddock (toim.), *World War I and Propaganda*. Leiden - Boston: Brill. (1-2)

Pihlamägi, M. (2014) Eesti tööstus Esimese maailmasõja aastail. Tannberg, T. (toim.) *Esimene maailmasõda ja Eesti*. Tartu: Eesti ajalooarhiiv. (176-199)

Priimägi, L. (2011) *Propaganda sõnastik*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Pullerits, P. (1995) Eesti ajalehtede huumori- ja satiirilised 1904-1914. (toim.) *Eesto ajakirjanduse ajaloost IX*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. (5-21)

Raudla, H. (2001) Heast ja halvast propagandast. Kasutatud 02.12.2014. <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11860>

Rüga, M., Lauk, E. (2000) Uudisžanri muutumine ajalehes Postimees aastatel 1892-1919. E. Lauk (toim.) *Peatükke Eesti ajakirjanduse ajaloost 1900-1940*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. (67-78)

Sun Zi (2001) *Sõja seadused*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. (162)

Taylor, P. M. (2003) Introduction. Taylor, P. M., *Munitions of the Mind: A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Day*. Manchester University Press: Manchester. (12-14).

Welch, D. (2005) Introduction: "Winning Hearts and Minds": The Changing Context of Reportage and Propaganda, 1900-2003. D. Welch (toim.), *War and the Media: Reportage and Propaganda*. New York: I.B.Tauris. (11-12).

Uudelepp, A. (2007) Propaganda Aristotelesest tänapäevani. Kasutatud 02.12.2014. <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11201&op=archive2>

Tsiteeritud ajalehed

Päevaleht, 05.09.1916

Päevaleht, 09.09.1916

Päevaleht, 09.09.1917

Postimees, 01.09.1914

Postimees, 09.09.1914

Postimees, 21.09.1916

Postimees, 05.09.1917

Summary

Techniques of War Propaganda in *Postimees* And *Päevaleht* During the First World War.

In this paper we will look at the use of propaganda techniques in newspapers such as *Postimees* and *Päevaleht*, during the first years of World War One. It's been researched what characteristic devices for war propaganda were used in daily newspapers. As a research method author used content-analysis, which was used to analyse 56 newspapers, of which the longest foreign news and longest Estonian article about war was chosen.

At first, in the present thesis there is a short summary of World War I where it is described shortly what happened there and the most important aspects of why and how that war differed from all the earlier ones and influenced the upcoming wars, primarily World War II, in which there was also a big role on war propaganda.

Subsequently to that, it will be explained how propaganda role started growing in the beginning of World War I and during the war. The main reasons might be the awfulness and duration of the war which caused the necessity of constantly raise the war moral among the men in the front line and also among the civilians. History of propaganda is covered as well.

Based on six parameters which were formulated accordingly by the Institute for Propaganda Analysis seven propaganda mechanisms, which was created before WW II, phenomenon that propaganda techniques which was mostly used during WW I period analyzed newspapers was name calling, testimonials and transfer.

There were more war propaganda in foreign news. Although, in newspapers you couldn't tell which newspaper leads more propaganda than the other. Propaganda's role was equal in both newspapers. It was clearly apparent the signature of propagandist in foreign news, but in Estonian news the propagandist role wasn't published. The propaganda in news resulted rather from the editors work and from the

eras of journalistic style.

On the other hand, the last three analyzed parameters were the least in use of all the propaganda techniques and those parameters were plain folk, loaded words and band wagon. Also these were the points which *Päevalehe* and *Postimehe* results differed the most. Although generally it may be stated that both newspaper's war propaganda mostly dealt with the same aspects: same, certain enemy. The latter was probably intentionally higher also because of Estonia's national political situation when most important was mobilizing public opinion and growing nationalism.

Lisad

Lisa 1. Kodeerimisjuhend

1. Siltide kleepimine - hinnangute andmine

- 1) sildistamine ja/või hinnangu andmine viitega;
- 2) sildistamine ja/või hinnangu andmine viiteta;
- 3) hinnangut ei anta.

2. Säravad üldistused - nii-öelda hüveliste sõnade kasutamine

- 1) hüvelisi sõnu kasutatakse;
- 2) hüvelisi sõnu ei ole kasutatud.

3. Tähenduste või tunnuste ülekandmine - autoriteetse inimese toetus

- 1) autoriteet ja/või toetus kantakse üle propagandisti soovitud objektile, sümboliteta;
- 2) autoriteet ja/või toetus kantakse üle propagandisti soovitud objektile, sümbolitega;
- 3) autoriteet ja/või toetust ei kanta üle propagandisti soovitud objektile.

4. Lihtinimesele apelleerimine - me kõik oleme võrdsed

- 1) kasutatakse võrdsuse väljendamist;
- 2) ei väljendata võrdsust.

5. Kuhjamine - tõega mängimine

- 1) tõega mängitakse;
- 2) tõega ei mängita.

6. Massipsühhoosi mehhanism - arvamuse avaldamine

- 1) väljendatakse enda arvamust enamuse arvamuseks;
- 2) ei väljendata enda arvamust enamuse arvamuseks.

Lisa 2. Valimi näide.

September 1914

<u>1</u>	2	3	4	<u>5</u>	6	7
8	<u>9</u>	10	11	12	<u>13</u>	14
15	16	<u>17</u>	18	19	20	<u>21</u>
<u>22</u>	23	24	25	<u>26</u>	27	28
29	30	1	2	3	4	5

Nagu näitest näha, siis lehenumbrite valikut alustas töö autor 1. kuupäevast, lugedes kogu aeg neli kuupäeva edasi. Joonega on alla tõmmatud kuupäevad, mis lehenumbri artiklid valimisse jõudsid. Rasvasena on välja toodud kuupäevad, mil leht ilmus, krusiivis on päevad, mis lehenumber oleks pidanud valimisse jõudma, kuid kuna leht tol päeval ei ilmunud, siis seda ei saanud kasutada ja heledamalt on järgmine kuu.

Lisa 3. Propagandamehhanismid

Siltide kleepimine	Kasutatakse selleks, et panna inimesi andma hinnanguid, mis ei põhine konkreetsetel asitõenditel.
Säravad üldistused	Põhineb oma seisukohtade samastamisel “hüveliste sõnadega”. Apelleeritakse eelkõige sellistele väärtustele nagu armastus, suuremeelsus, vendlus jt, kasutades ideaalset kajastavaid sõnu nagu näiteks tõde, vabadus, au ja demokraatia.
Tähenduste ja tunnuste ülekandmine	Kellegi, keda me austame, autoriteet või toetus kantakse üle propagandisti soovitud objektile. Seejuures kasutatakse sümboleid, mis tekitavad inimestes emotsioone. Mingi toote või idee propageerimise toimetehhanism on veenmine autoriteetse inimese poolt.
Lihtnimestele apelleerimine	Eesmärk on panna inimesed uskuma, et nad on samasugused lihtinimesed nagu nende potentsiaalsed valijadki, ning ainuüksi juba seetõttu targad ja head.
Kuhjamine	Kuhjamise puhul kasutatakse eesmärgi saavutamiseks kõikvõimalikke ebaausaid vahendeid, sealhulgas tõemoonutamist, tsensuuri, faktide varjamist jms.
Massipsühhoosi mehhanism	See mehhanism sunnib inimesi minema kaasa massidega, põhiargumendiks on asjaolu “kõik teevad ju nii”. Vahenditena kasutatakse sümboleid, värve, muusikat, liikumist, draamakunstivõtteid.

Lisa 4. Päevalehe artiklid

Artikkel (päev, aasta, ajaleht, päritolu)	Pealkiri
1.011914PÄE	Wene lehed meie olude kohta.
2.011914PÄV	Sõja sündimine.
3.051914PÄE	Meie waenlase metsikuse üle.
4.051914PÄV	Äikese eel.
5.091914PÄE	Linna abi sõjawäeliste perekondadele.
6.091914PÄV	Ebakohane kiitlemine.
7.131914PÄE	Seltskonna abi haawatutele ja sõjawäeliste perekondadele.
8.131914PÄV	Norra lehed kimbus.
9.171914PÄE	Surma saanud, haawatud ja teadmata kadunud.
10. 171914PÄV	Verduni laskmine.
11. 221914PÄE	Sõjakohus Tallinnas.
12. 221914PÄV	Mis teeb Rootsimaa?
13. 261914PÄE	“Kussti Inwalidi” sõjamehe rohtude kohta.
14. 261914PÄV	Sakslaste waleteaded.
15. 011915PÄE	Teated sõjameeste üle.
16. 011915PÄV	Uued Inglise weealused paadid Balti merde tulnud?
17. 051915PÄE	Teise järgu maakaitsemeeste kokkukutsumine Tallinnas.
18. 051915PÄV	Saksamaa majandusline ülewõim pärast sõda.
19. 091915PÄE	Mis teha?
20. 091915PÄV	Mis Saksa ajaleht waenlasest kirjutab?
21. 141915PÄE	Uued määrused Liiwimaa elanikkude kohta.
22. 141915PÄV	Balfouri arwamine Saksa merepoliitika kohta.
23. 181915PÄE	2. järgu maakaitsewäeliste ja kokkukutsumine ja laewatehaste töölisid.
24. 181915PÄV	Wene wõitluswälja ülewaade.
25. 221915PÄE	Eesti sõjapõgenejad ja “Helsingin Sanomat”
26. 221915PÄV	Balkanilt.
27. 261915PÄE	Eesti põgenejad.
28. 261915PÄV	Wene wõitluswälja ülewaade.
29. 011916PÄE	Teated sõjameeste üle.

30. 011916PÄV	Saksa ajakirjanduse sõnademäng Wene miljonitega.
31. 051916PÄE	Wiljandist.
32. 051916PÄV	Italia küttide hulljulge ettevõte.
33. 091916PÄE	Alamleitnant Ralahowi wägitegu.
34. 091916PÄV	Poola küsimus.
35. 131916PÄE	Teated sõjameeste üle.
36. 131916PÄV	Jaapani keisri esitaja Wene Keiserlikus telgis.
37. 171916PÄE	Kroonu hobuste müügi asjas semstwodele ja külakogukondadele
38. 171916PÄV	Esimene suurem õhuwõitlus Wene väerinnal.
39. 211916PÄE	2. järgu maakaitseväeliste kokkukutse.
40. 211916PÄV	Wene-Rumenia väerind.
41. 261916PÄE	Puhkusel wiibivad sõjamehed peavad kohe maakonna sõjawäeülema juurde ilmuma.
42. 261916PÄV	Sakslaste metsik ümberkäimine sõjawangidega.
43. 011917PÄE	Saksa lennuväed Pärnu kohal
44. 011917PÄV	Inglise lehed Kornilowi mässukatse kohta.
45. 051917PÄE	Wigastatud sõjameeste koloonii Paidesse.
46. 051917PÄV	Sakslased asumaadel lüüa saanud.
47. 091917PÄE	Mitte wiiwitada.
48. 091917PÄV	Inglismaa arwamine rahujuttude kohta.
49. 131917PÄE	Wanemate soldatite kojulaskmisest.
50. 131917PÄV	Saksa lennumasinad Lendoni pommitanud.
51. 181917PÄE	Ewakueerimine Eestimaal alanud.
52. 181917PÄV	Saksamaa täiendaw rahuettepanek paawstile.
53. 221917PÄE	Tasunõudmine häwitatud waranduse eest.
54. 221917PÄV	Häwitamine ja ülesehitamine.
55. 261917PÄE	Sõjawäeliste mässukatsed.
56. 261917PÄV	Leping Hollandi ja Saksamaa wahel.

Lisa 5. Postimehe artiklid

Artikkel (päev, aasta, ajaleht, päritolu)	Pealkiri
57. 011914POE	Asjade saatmine sõjawäkke.
58. 011914POV	Otsustaw wõit Austria-Ungari Krasniki ja Tomashowi sõjawägede üle.
59. 051914POE	Eesti soldatid Soldau lahingus.
60. 051914POV	Sakslaste edasitungimine ida sõjawäljal.
61. 091914POE	Rahwakooliõpetajad ja sõda.
62. 091914POV	Saksa wale.
63. 131914POE	Sõjameeste perekondadele kroonu toetusrahade määramisest.
64. 131914POV	Mis Türgimaal sünnib.
65. 171914POE	Kõigile tagawara- ja maakaitsewäeliste.
66. 171914POV	Poola mõisas.
67. 221914POE	Lähemad teated leitnant Johannes Part'i kangelasesurma kohta.
68. 221914POV	Teine sõja kuu.
69. 261914POE	Sõjawäeteenistusesse
70. 261914POV	Sõja jälgedel.
71. 011915POE	Teated Eesti sõjameeste üle.
72. 011915POV	Austria ning Saksa wägede jagunemine ja nende ülesanded.
73. 051915POE	Eestlaste ja lätlaste wastuwõtmisest lipnikkude kooli.
74. 051915POV	Inglise parlamendist.
75. 091915POE	Walgepileti meeste läbiwaatamine.
76. 091915POV	Wõitlused Wilna ümbruses.
77. 141915POE	Kooliõpilaste ajapikendus 2. järgu maakaitsewäeliste kokkukutsumisel.
78. 141915POV	Seisukord ilmasõjas meile paremaks muutumas.
79. 181915POE	Sõjapõgenemise asjus.
80. 181915POV	Saksa lüüasaamise järele Prantsusemaal.
81. 221915POE	Walgepileti meestest
82. 221915POV	Leping Bulgaria ja Saksa-Austria-Ungari wahel.
83. 261915POE	Teated Eesti sõjameeste üle.
84. 261915POV	Balkani sõjawäli.
85. 011916POE	Terwitame sõjateenistusest.
86. 011916POV	Sakslaste lüüasaamine Somme'i ääres.
87. 051916POE	Rutulised, sõjalistel oludel saadetawad telegrammid ühise märgi alla.
88. 051916POV	Sakslaste metsik ümberkäimine Wene sõjawangidega.
89. 091916POE	Wägede poolt eksikombel tehtud kahjudest
90. 091916POV	Sakslased Kuramaal.

91. 131916POE	Walgepileti meeste uuesti järelewaatamise asjus
92. 131916POV	Lahkumineked Saksamaal.
93. 171916POE	Sõjapõgenejate korralduste likwiderimisest.
94. 171916POV	Saksa Ida-Austria ärawõtmine
95. 211916POE	Maakaitsewäeliste kokkukutsumise kohta
96. 211916POV	“Times”i kaastööline seisukorra kohta “ida” wõitluserinnal aasta eest ja nüüd.
97. 261916POE	Teated Eesti sõjameeste üle
98. 261916POV	Meie liitlaste taktika Somme’i ääres.
99. 011917POE	Miilits on kohustatud ka sõjawäe wägiwalla-tegusid uurima.
100.011917POV	Riia langemise ümber.
101.051917POE	Kerenski käsk Balti laewasikule.
102.051917POV	Aseadmiral Werderewski.
103.091917POE	Wäeteenistuse-komisjonide uuendamine.
104.091917POV	Sõjawäele ja laewastikule.
105.131917POE	Uus hädaoht tulemas.
106.131917POV	Rahwa toitmise küsimus Amerikas.
107.181917POE	Õigusemõiste subutamine.
108.181917POV	Saksamaa seletus Belgia kohta.
109.221917POE	Ettepanek rahu asjus.
110.221917POV	Rahwaste kongressilt Kiiewist.
111.261917POE	Sõja- ja mässukahjude vastu kinnituse seltsi
112.261917POV	Riia maakonna elust-olust Saksa walitsuse all.

Lisa 6. Päevalehe parameetrid

Artikkel (päev, aasta, ajaleht, päritolu)	1.	2.	3.	4.	5.	6.
011914PÄE	1	2	1	2	2	2
011914PÄV	1	2	1	2	1	2
051914PÄE	2	1	1	2	1	1
051914PÄV	3	2	1	2	2	2
091914PÄE	3	2	3	2	2	2
091914PÄV	2	1	1	1	1	1
131914PÄE	3	2	3	2	2	2
131914PÄV	1	2	3	2	2	2
171914PÄE	3	2	3	2	2	2
171914PÄV	2	1	1	2	1	2
221914PÄE	1	2	3	2	2	2
221914PÄV	2	1	1	2	2	1
261914PÄE	3	2	3	2	2	2
261914PÄV	1	1	2	2	2	2
011915PÄE	3	2	3	2	2	2
011915PÄV	2	1	2	2	2	2
051915PÄE	3	2	3	2	2	2
051915PÄV	1	1	1	2	1	1
091915PÄE	2	1	1	1	1	1
091915PÄV	3	2	3	2	1	1
141915PÄE	3	2	3	2	2	2
141915PÄV	1	1	1	1	2	2
181915PÄE	3	1	3	1	2	1
181915PÄV	2	1	1	2	2	2
221915PÄE	3	2	3	1	1	2
221915PÄV	2	1	3	2	2	2
261915PÄE	2	1	1	1	2	1
261915PÄV	2	1	1	2	1	2
011916PÄE	3	2	3	2	2	2
011916PÄV	1	1	2	2	1	1
051916PÄE	3	2	3	2	2	2
051916PÄV	3	2	1	2	1	2
091916PÄE	2	1	2	2	1	2
091916PÄV	1	1	1	1	1	2
131916PÄE	3	2	3	2	2	2
131916PÄV	3	2	1	2	2	2
171916PÄE	3	2	3	2	2	2
171916PÄV	1	1	2	2	2	2
211916PÄE	3	2	3	2	2	2
211916PÄV	1	2	1	2	2	2

261916PÄE	3	2	1	2	2	2
261916PÄV	1	1	1	2	1	2
011917PÄE	2	2	3	2	2	2
011917PÄV	1	2	1	2	2	2
051917PÄE	3	2	3	1	2	2
051917PÄV	3	1	3	2	2	2
091917PÄE	2	1	1	1	2	1
091917PÄV	1	2	3	2	1	2
131917PÄE	3	2	3	2	2	2
131917PÄV	3	2	3	2	2	2
181917PÄE	3	2	3	1	2	2
181917PÄV	2	2	3	2	2	1
221917PÄE	3	2	3	1	2	2
221917PÄV	2	2	3	1	2	1
261917PÄE	3	2	3	1	2	2
261917PÄV	3	2	3	2	2	2

Lisa 7. Postimehe parameetrid

Artikkel (päev, aasta, ajaleht, päritolu)	1.	2.	3.	4.	5.	6.
011914POE	3	2	3	2	2	2
011914POV	2	2	1	2	1	1
051914POE	1	1	1	1	1	2
051914POV	3	1	1	2	1	1
091914POE	3	1	3	1	2	2
091914POV	1	1	3	1	1	2
131914POE	3	2	3	2	2	2
131914POV	2	1	1	2	2	2
171914POE	3	2	3	2	2	2
171914POV	1	1	3	2	2	2
221914POE	1	1	1	2	2	2
221914POV	3	2	3	2	2	2
261914POE	3	2	3	2	2	2
261914POV	2	1	2	1	1	1
011915POE	3	2	1	2	2	2
011915POV	2	2	1	2	1	1
051915POE	3	2	3	1	2	2
051915POV	3	2	1	2	2	2
091915POE	3	2	3	2	2	2
091915POV	1	1	1	2	2	2
141915POE	3	2	3	2	2	2
141915POV	2	2	1	2	2	2
181915POE	1	1	2	1	1	1
181915POV	1	2	3	2	1	2
221915POE	3	2	3	2	2	2
221915POV	3	2	3	2	2	2
261915POE	2	1	2	2	1	1
261915POV	3	2	3	2	2	2
011916POE	3	2	3	2	2	2
011916POV	2	1	1	1	1	2
051916POE	3	2	3	2	2	2
051916POV	1	1	1	1	2	1
091916POE	3	2	3	2	2	2
091916POV	2	1	1	2	2	2
131916POE	3	2	3	2	2	2
131916POV	1	2	3	2	2	2
171916POE	2	2	3	2	2	2
171916POV	1	2	1	2	1	2
211916POE	3	2	3	2	2	2
211916POV	1	1	1	2	2	1

261916POE	3	2	3	2	2	2
261916POV	1	2	1	2	1	1
011917POE	3	2	3	2	2	2
011917POV	2	1	1	1	1	1
051917POE	2	2	1	1	2	2
051917POV	3	2	3	2	2	2
091917POE	3	2	3	2	2	2
091917POV	2	1	1	1	2	1
131917POE	2	1	3	1	2	2
131917POV	1	2	1	2	2	2
181917POE	2	1	2	1	2	2
181917POV	2	2	1	2	2	2
221917POE	1	2	3	2	2	2
221917POV	1	1	1	1	2	1
261917POE	3	2	3	2	2	2
261917POV	1	1	3	1	2	1

Lisa 8. Siltide kleepimine

Päevaleht, 05.09.1916 - Italia küttide hulljulge ettevõtte.

Saltstül
isjuures
t kahju
etiist 34
20 kuu-
ie väle-
akorras
hed sur-
laengu-
nub, fest
Strinnä
a püsst-

lumi

irklaste
ierinnal
tustega
eifukoh-
Rajatist
Pta.

äli.

wät-

ortert
ja-lääne
nist jat-
ja Fo-
t wangi

wõitlus
sol käis
teie pä-
ate kaf-

Italia küttide hulljulge ettevõtte.

Roomast. 3. sept. Ametlik teadaanne 3. sep-
tembrist. Itallaste ebasõnime Carsool Valle-
nast ida pool wältas 2. septembril ja oli itära-
nis suure keskel ja pahemal tiival, kus San-
Grado-di-Merna mäekihk ära wõeti, mis waen-
lase toetuspunktiks oli kiltmaal, mis jeda möge
kaitseehitustega ida pool Goriziat libendab.

Sel ajal, kui meie wäed Sullant Alpidel
selle wõidu said, arenes hiltgaw mäesõja operat-
ioon enam kui 2000 meetri kõrguses järsk-mägi-
les piirkonnas Vanoj (Cimone) jõe alguse ja
Fiemme öcu (Tullio) wäel. Raudwer, mille abil
meie wäed 15. augustil Courioil mäe ära wõtsid,
ja waenlase ühendusesteeid ähwardaw hädawõit
meie pealetungimise mõjul sundisid Austria pea-
korterit ita piirkonda suuremat hulka mäewäge-
sid koondama, nit et wõitlus, mis esialgul nõr-
kade jõudude wäel algas, waenlaselt ikka suure-
mate jõudude ettesaatmiste nõudis. Alpide lõuna-
poolne külg Fiemme juures, millel meie wäed
tegemuses peawad olema, on juurdepääsemiseks
raske, metsaga kaetud ja 1500—1800 meetrit
kõrge. Selle mägise wöö järele tuleb kallak, kus
rohi kasvab, tema kohal järsk kalju, mida enne
sõda ligipääsemataks peeti.

Meie wahwad Alpi küttid said neist mäe-
takistustest üle, ikka kõrgemale kalju sisse raud-
seid haaakisid liüles, mis mäekawadele ronimise-
ks treplastmeteks on. Niimoodi läks tormijook-
sule Monte-Rosa (Mäeroosi) bataljon, mis
loodis seiswaid seinu nõnda üles ronida ja waen-
lase kaitsekraawidele 100 meetri peale ligines.
Siit tormasid nad waenlase seisukoha kallale, olid
junniltud waenlase ägeda tule all kolm korda ta-
ganema, alustasid uueste tormijooksu ja wõtsid
seisukoha ära. Tähtsust, mida Austria peakor-
ter sellele kõrgustikule annab, tunnistawad teda
ilmbritsewad tugewad kaitsekindlustused ja kaitse-
jate hulk. Wiimane juurendas ainult wiisalt was-
tupanewa waenlase kaotust. Ligl 100 soldatit,
kes kaitsetest elusse jäid, andsid meie Alpi küttidele alla.

Pta.

ju, mis
wõeti,
pool w
wiisalt l
Just ä
wäed j
ära, ku
leas 5
kuulpl
wal ä
täis.
M
kattfel
Wau-
tikune

Englase
wan

Do
daanne
wõitluse
meie wä
Bapain
Fourat,
Waenta
Peate

6. bata
päewa
gajärgol
asjastfi
jalawäe
tud se
Wõeti
nuplatfi
trehwasi
masinat
teise se
tats 13
wigastu
neit len

Do

Lisa 9. Säravad üldistused

Postimees, 21.09.1916 - Maakaitseväeliste kokkukutsumise kohta

<p>11 Lahe uul. 46; Louisa — Saareste uul. 3; Maar — Kihelkonnaj. uul. 19; Jüria — Ede uul. 106.</p>	<p>12 Saia Kõrvaldama linna Tarbeainetööstusele kuulub kaubad jag. 141 ja 142 — naelala 14 top. nael ja 143 — nael 25 top. maksma ei tule — 13 Järgmised pagardid ja leivaasutajad: 14 Mõõksu — Eml uul. 14; Eesti — Tähtsela 15 uul. 24; Kõlmann — Saareste uul. 41; Kõlmann 16 — Riia uul. 85; Kõlmann — Riia uul. 10; Kõlmann 17 — Kõlmann uul. 14.</p>	<p>18 Leitwabrill „Dain Normal II“ 19 on lubemangu tarbeainete nõuogu poolt lubatud tga 20 pöev 20 pauda ruttu teha. Tartu Petrograbi wälja 21 meedab.</p>
<p>22 Atsifil-walitsuse poolt 23 on trahwitud wasta ja paberostu majalin omanikku 24 Simon Saari 70 rbl. 60 kop. — tubaist üle määrat- 25 tud hinda nõuagu teha.</p>	<p>26 Rata praad hobust 27 müüakse 22 sept. kell 10 homm. Saia müüte plaati 28 sõjanduse nõuagu poolt ära.</p>	<p>29 Sõjandus. 30 Lähelast wõimast ei ole järele kättemaks. Täna 31 ära ole kella 2 poita juba 6 kraadi alla wõit. Dames 32 pööras tuul lõunasse ja ilma alarõõr muutis hommik- 33 päet. Kella 6 ümber oli need 3 kraadi külma. Täna 34 enne lõunat pilwatas. Lõoban, et seekord watajast 35 liimast pöördunud oleme.</p>
<p>36 Uuemad teated</p>		
<p>37 Maakaitsewäeliste kokkukutsu-</p>		
<p>38 mise kohta</p>		
<p>39 on järgmine Edige kõrgem kätse kir- 40 walitsusele teada antud:</p>		
<p>41 Kuna Meie tarwitajad oleme arwanud sõ-</p>		
<p>42 jawade tagawara osajid ja termiwoitu ajutuste</p>		
<p>43 mae seas, nujama admiral Stundurist-let mere-</p>		
<p>44 nade ringfondades, arwanud liiduriigid, et</p>		
<p>45 ajutiselt walitsujel ka tegelik wõim faas on</p>		
<p>46 oma waated ja osajuid teoks teha.</p>		

<p>3</p>	<p>Kokkukutsumine 21. septembril 1916.</p>	<p>3</p>
<p>47 Saadawate teadete põhjal katsumis siis W- 48 affe. Balti Komitee kätsewalitsuse, kui ka kõrgemate 49 sõjawõimude poolt samma astuda, et wõimalasti 50 Baltimaal lubataks sõjaineneid takistamata 51 ähest maalomaist teise wõetada.</p>	<p>52 teenijate arwu mennaotibega täienabada, kätse 53 Meie kõrgis lubemangudes ja oblastites, pääle 54 Kaulasie, loiku katsumis:</p>	<p>55 ei ole kuulujatud, nagu kutsutaks prints 56 Andreas mingi jaguseks poliitiliseks oistarbeks 57 Londonist Atena, mitte põhjendatub.</p>
<p>58 1) 2. järgu maakaitsewäelisi 1916—1900</p>	<p>59 1) 2. järgu maakaitsewäelisi 1916—1900</p>	<p>60 Kätse walitsus on praegu Salonikas, 61 wõib aga olla, et tema selle järele, kuidas 62 sõnmuised kujunewad, Atena üle sõidab.</p>
<p>63 2) 2. järgu maakaitsewäelisi-mennaotistid</p>	<p>64 2) 2. järgu maakaitsewäelisi-mennaotistid</p>	<p>65 Brueguse seisutorra ikeraliliseks tundemär- 66 giks on see asjalugu, et Greeklamaa diguse- 67 päraft juba Bulgariaga sõda on alganud.</p>
<p>68 Kokkukutsumise eesimeheks püewaks tuleb 20.</p>	<p>69 Kokkukutsumise eesimeheks püewaks tuleb 20.</p>	<p>70 Sehamoobi waatawad nimelt liitlaste diplo- 71 mabid asja pääle. Greeka laewastid on liit- 72 laste seas, Greeka õhmitseid, kindradid ja 73 suur oja wäge wõitlewad ähes liitlaste wä- 74 gebega, mis kaheltemata Greeklamaa awalikku 75 waenuulist tezewust Bulgariaga wasta tähenab.</p>
<p>76 sept. määrata.</p>	<p>77 sept. määrata.</p>	<p>78 Greeka rahwas on nii siis iseseiswalt sellele teele 79 astunud, mis tema rahwusisest huiwid temale 80 ette kirjutamad. Ja seba wõiwad liitlased 81 ainult terwitada.</p>
<p>82 Walitsus senat ei jätta selle kätse kätsewalitsuse</p>	<p>83 Walitsus senat ei jätta selle kätse kätsewalitsuse</p>	<p>84 Meeldine seisukoht Balkanil on aga nõi- 85 lugune, et Greeklamaa wäljaastumist sellel 86 soormil siiski kohaselt ei peeta. See asi 87 tuleb Greeklamaa enese huiwide päraft lõpulis- 88 tult ja ruttu selgitada. Selleks 89 juba Greeklamaale ettepanet tehtud, seisutorra 90 murdiselt selgust anda ja loodetakse, et see 91 selgitus 10 päewa jooksul lünnib ja 1. okto- 92 britis faks lähtial wäljaastumist astutatakse on:</p>
<p>93 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>94 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>95 Alguksisole korraldust tege mata.</p>
<p>96 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>97 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>98 Alguksisole korraldust tege mata.</p>
<p>99 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>100 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>101 Alguksisole korraldust tege mata.</p>
<p>102 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>103 Alguksisole korraldust tege mata.</p>	<p>104 Alguksisole korraldust tege mata.</p>

Lisa 10. Tähenduste või tunnuste ülekanndmine

Postimees, 09.09.1916 - Alamleitnant Ralahowi wägitegu.

eejed taotatud
u. Uute jaad-
maast ministel
as. Jallajõbra-
Sta.

püüdnud Star-
u. Selle järele
Norra wäliste
difi ja Daani
Sta.

it.

amine.

„Kõik“ kum-
teadaande, et
sta kutsutakse
istele.

nd seletab, et
sels ajapiken-
d riigilaitseks
ajapikendust
e tehnilaikele
nakkab ka ist-
des wiibimata
ad. Ajapiken-
st pärast loosi
eriteadusele ei
andg. Üliõvi-
seaduse järele
ajapikendust

aasta 150.000 punda jahu, mis niisuke läes tüffi
kõiks. Jahu kangidega lahti lõhkudes ja läbi puris-
tates hukkatasid nad politsei laudu heategewa märgi
all müümise wälja, hinnaks 175 kop. pundi määrates.
Jahu lõhnab aga hallitusest ning teegi ei taha teda
osta.

Teated sõjameeste üle.

Alamleitnant Ralahowi wägitegu.

Dwinski polgu alamleitnant Malahow, Krasno-
kaja Malahowi poeg Tallinnast, on 25. augustil
hüüdnus haruldast wäruust illes näidanud. Meile
kirjutatakse sõjawäljalt:

Teine bataljon tungis päewa ajal E. wäliste
lõike, mis jaksaste läes oli. Wäenlane pani igal
pool wasta, kus aga wähegi kaitset leidis. Kõik
püüdnud oli ta illegi pööningutele ja majalauas-
tele illes seadnud — ja õige kihti. Iga kindelidujaja
juures lõigeti 2—3 meest. Nii kadus meie õige
lugemaste hukkabest laela.

Alamleitnant Malahow haaras ilhe maja juures,
kust tuld andis, haawadesse mahalengewa sõdast
lõest pääsi, wõttis kaks meest laela ja tungis nem-
dega maja seest rebesit mööda pööningule. Seal
pistis ta tiluga ilhe jaksaste läbi haawas teist,
kima loomas alla andis. Sel teel wõttis ta kaks
tegemises odemat kullipildujat pööningult ära. Root
ohwitser pannakse, nagu kuulda, Georgi risti sa-
mijeks ette.

—E.

Ruutur Silla

Tallinnast pärit, juhatas Dwinski polgu bataljo-
ni, on tergeste haawata saanud. Kuni jalaist läbi.

Leitnant G. Triisi surma kohta.

Kirjutatakse meie sõjawäljalt:

Ruutur juhtumine oli 27. augustil Dwinski pol-
gu. Ima meie wäenlane leitnant G. Triisi raga

Lisa 11. Lihtnimesele apelleerimine

Postimees, 05.09.1917 - Kerenski käsk Balti laewastikule.

kuriteolise mässu tööstajate seaduslikule wõitlusele on kogu Wene wabariigis mu asjatundjate organide abil tekkunud ja wähest teists mässuga ühenduses, tarwad diendamata. Oma wõlilisi aga edaspidi mitte enamine Walitsus saab nende ja wabariigile kahjulikkude wõitlema. Minult siis, kui kõigi kodanikkude õigused ära on piiratud, wiib ird wabariiklike korra edasise Wenenmaal.

ent, wägede ülemjuhataja
A. Kerenski.
etolimine Moskwa.

itise Walitsuse liiget sõidawil, nagu "Den" teatab. Mis otstarwe sel sõidul da. Teada ei ole ka, kas

toimik, nagu nimetatud Saku agentidest wust Teriois. Parmus sõitis jälle erautomobõliga Petrogradi poole.

Kerenski käsk Balti laewastikule.

Helsingist. 3. sept. saadi wägede ülemjuhataja Kerenski käest järgmine telegramm: Kõikidele. Wõuan otsekohe, et jalamaid kõiget wägewalla-teod ära lõpetataks, mida wäeosad toime panewad, kes oma kohuse ja südametunnistuse on unustanud, oma kuritegusid kodumaa ja wabaduse päästmise nõuete all toime panewad, kõepoolest aga laewastiku sõjawalmsust waenlase filma ees täiesti häwitawad, mispärast nad isamaa äraandjatena esinewad. Wõrtsukate ja wägewalla-tegijate häbitawad wästurewolutsionilised teod lasuwad ärarefemata häbiplakina kõigi Balti laewastiku wäeosade pääl. Dotan wiibimata teadaandmist, et kord jalale on seatud. (Pta).

~~Wägede ülemjuhataja käsk~~

"R. Slowo" kirjutab: Ärewal õhtul 27. augustil, mil Petrogradis iga tund oli korta et Garnisoni wäed linna tormawad.

10. ja 20. juunil 1900. a. minnatise õigus antakse lõpu mõnesuguseid asju, on sena departemangul, kelle käes walitsemine, õigus lõpulik otustada — mõned erandid — muid asju, mis waren isikliku otustamise alla käisi maapäew sellest osa oleks w
2) Soome põhjusseadustel ja teiste maapäewa osan seaduste põhjal ning üleilmsel saawad ülewalpool nimetatud arwatud järgmised:

- a) maapäewa kokkutõutamine, kinnipaneme ja uute walimiste määrate ja kawatuste päewale, niisuguste kinnitamine ja läbi selleks, et maksimaks kõrgema riigiwõimu olema;
- b) riiaikaste sisetulekut

Lisa 12. Kuhjamine

Postimees, 09.09.1914 - Saksa wale.

<p>Sfetinjēs, 7. sept. — Montenegrolajed wõtsid eila Pratscha ära, mis 20 wersta Sarajewost on.</p>	<p>Saksa wale.</p>	<p>Sak tafid B talit man wasi alla e t edasi r a t a d a tegen ja u tarw alles wõin litus gario nihes nud, eraku A firjaf sõjar wägi järga Tabr otfas, tuulu nis, asta netfil naalt eks, Wene eas ibind walda eegi nata, onsul thwa us te oastu onsul a pa eated U ennast Sunni taste nased arma mee</p>
<p>Merest.</p>	<p>Wolffi Saksa telegrafi-talitus laotab ilma pifema jututa — kirjutab Wene ametlik leht „Waltisuse Teataja“ — telegrafi-teel Saksa lehe „Wossische Zeitung“ sõjafõnumite saatja teateid laiale, nagu käitsid weneelased Ida-Preisi elanikkudega halastamatalt ümber. Nende teadete järel loitawat meie soldatid fakslastel käeb ja jalad otfast ära, wiskawat nende kehäid maanteedele. Teffis korraga Saksa päästaabi arwataw ohwitser; see näinud iseoma silmaga Wene ohwitseri, kellel ühe naisterahwa maharaiutud sõrm sõrmusega tastsus olnud. Muudugi teada lastnud Saksa ohwitser selle ohwitseri maha. Sellega ei jää aga Saksa telegrafi-talitus mitte weel rahule, waid jutustab edasi, Saksa soldatid olla wandega linnitandud, et mid Grodeni metsa juures palju naesterahwaste furnutehhasid äraldõigatud rindadega ja lõhkõidõigatud kõhtudega näinud. Et Saksa lehtedel muud rahustawaid teateid tuua ei ole, siis trükiwad nad need inetud waleteated ära.</p>	
<p>Londonis, 8. sept. — Admiraltitet teetab: Inglise sõjalaew „Pegasus“, kes Sansibari randadel sõitis, lastis ühe Saksa suurtükipaadi ja ujuma boti põhja ja häwitas Daresfalam Saksa Ida-Asritas ära.</p>	<p>Wene inimestele on kõid niisuguste teadete wale arusaadaw, mille kõige paremaks tühjaks-tunnistamiseks Saksa õpetaja Müderti jutustus wõib olla, mis ajalehes „Berliner Tageblatt“ 12. septembril (uue kalendri järel) ära on trükitud ja mis järguistelt käib: „U h e R e i d e n b u r g i w a i m u l i k u l ä h i e l a m i s e d.“</p>	
<p>Teisel hommikul, kui „Pegasus“ ankrus seisles kallaid puhastas, tungis talle Saksa ristileja „Königsberg“ kallale. Ingliselest, kellel kallaletungimine ootamata tuli, sai 26 mees surma ja 30 haawata. „Pegasus“ on wõitluse wõimeta.</p>	<p>22. august oli kõige hirmsamaks päewaks Meidenburgis. Hommikul läks weel üks korpus Saksa wäge linnast läbi Wenemaa piiri poole, ja õhtul tulid Saksa wäed juba tagasi. Umbes kell 1/26 hommiku äratati mind üles ja teatati mulle, et kofakad juba linnas wiitõiwad. Ma läksin jalamaid turule, kuhu kell 8 hommiku tðepoolest üks kofaka-patrull üles oli seatud, kes igalepoole püssidest lastis. Suuma sai aga ainult faks inimest.</p>	
<p>Saksa ristileja „Emden“ wõttis Bengali lahes kuus Briti kaubalaewa linni, lastis nendest 5 põhja, luuenda saatis aga ärähäwitatud laewade reisirijatega Kalkuttasse.</p>	<p>Wõne aja pärast ilmus linna 30-meheline Saksa jalgrattasõitjate falk. Sakslased hakkasid kofakaid taga ajama, kes nad aga linni wõtsid. Sellejärel tuli aga linna terve falk Wene wäge ja hakkas elatisemajadele tugevasti tuld andma. Meie põgenesime keldritesse, kust me umbes tuud aega lastmist kuulsime. Arwati, et selle aja jooksul linna umbes 300 granatit oli lastud. Alles kell wiis lõssime keldritest wälja.</p>	
<p>Inglise abiriistleja „Karmania“ lastis Eduna-Amerika kaldal Saksa sõja-aurulaewa „Cap Trafalgar“ põhja.</p>	<p>Waimulikud ja kohtunikud olid kõid üheskoos wäljas uulitsal, kus teataw arw Wene soldatid oli. Nad ajasid meid ühesi kofast teise, ühest uulitsast teise, ja wiimaks seadsid nad rewolwori superdendi rinna pääle. Nad nõudsjid falk midagi, millest ta mitte aru ei wõinud saada, seft et ta Wene keelt ei mõist-</p>	
<p>Kameruni jõel lastus Saksa aurulaew miiniga Inglise suurtükipaati „Dover“ põhja lastu, wõeti aga ise inglaste poolt linni. 2 päewa pärast tahtis Saksa laew „Rachtigall“ sedajama teha, sai aga wigastusi ja wajus põhja.</p>		
<p>Inglise laewad häwitasid faks Saksa wõelaewa, mis lõhkeainete toormat wõdasid.</p>	<p>Rahu küsimus.</p>	
<p>Sakslaste poolt wõitlusewõimetus tehtud „Pegasus“ on wananenud sõjalaew.</p>	<p>Sotkos, 8. sept. — Jaapanlaste esimene õõsine kallaletungimine Lõsshutanis lõppis hästi Sakslased taganesid ja jätsid jaapanlastele sõjakraami ja toidu-tagawara.</p>	
<p>Shantunist.</p>		
<p>Sotkos, 8. sept. — Jaapanlaste esimene õõsine kallaletungimine Lõsshutanis lõppis hästi Sakslased taganesid ja jätsid jaapanlastele sõjakraami ja toidu-tagawara.</p>		
<p>Rahu küsimus.</p>		
<p>Londonis, 7. sept. — Saksamaa poolt ettepanud rahutingimisi harutades, mis Rew-Dorgi lehtedes olid ära trükitud, ütleb „Times“, et liitlased on otustanud rahu mitte enne teha, kui Saksa militarismus „hes selle põhjuste ja tagajärgedega, ja ta</p>		

1 s u t u s e d j a j ö u d, mis Wilhelm Hohenzollerni tahtmisel ja ta alamate nõusolekul loogu maailmas niisuguse segaduse olnud, nii on hävitatud, et nad enam lootust ei ole uuesti jalule tõusta.

Kopenhagenis, 8. sept. — Põhja-Saksa Üleüldine Ajaleht tunnisab Reuteri sõnumi Washingtonist tühjaks, mis Ühisriikides olewa Saksa laadiku seletuse kohta rahuläbirääkimiste asjus käib. Saksa leht kirjutab **Saksamaa ei mõtle rahuläbirääkimisi alata**, Saksamaa tahab aga viidist sõda auga lõpule viia.

Daanimaa ja sõda.

Bordeaux's, 7. sept. — „Temps“ kirjutab, et müüid, mis Daanimaa on Väitjesselt pannud, tarviline ettevaatuse-abindu on nida erapooletuse hoidmine nõuab, mille kohus kaanlasti keelab sõdivate riikide eslabrid läbivõimade saatmast. Et kellegile jaladuseks ei ole, kelle poole Daanimaa hoiab, siis ei hakka Daanimaa nende ettevaatuse-abindude päälõhku panema ja Kopenhageni valitsus ei teekristinusi neile, kes ilma ta lootside abita katuvad Valtist läbi minna, selleks et Valti mere loferimist käsile võtta.

Wene saadik oli ühes saatkonnaga Wene kunase Risti hospidali avamisel Chateaufontaine's Blanforme'i (?) lähedal, mis saja sõdiga sisse on seatud.

Londonis, 7. sept. Ajatirjanduse büroo kirjutab, et Wales'i (Uels'i) printsi palve, et ta lubataks sõjaväelajale minna ühes oma rüütelkonnaga lahinguteist oja võtma, on Ritscheeri poolt tagasi lüüatud, selle põhjendusega, prints oma sõjaväelast haridust ei ole lõpetanud.

Kopenhagenis, 7. sept. — Sven Hedini, keiser Wilhelmi poolt pääforterisse kutsuti, istis sinna keisri automobilil ja ohvitseri atel. Pärastpoole reisis Sven Hedin idajaväelajale.

Saksa wale.

Wolffi Saksa telegrafi-talitus laotab ilma lema jututa — kirjutab Wene ametlik leht „Waltisuse Teataja“ — telegrafi-teel Saksa

nud. Ta pidi kaua käsi ülemal hoidma ja oma pääkatte ära võtma. Selle juures oli umbes 100 inimest, kes niisama linnast wälja wiidi. Aga inimestega ei jündinud midagi.

Widewiku ajal wiidi meid uuesti linna. Meile pandi ette otsustada, kus me õõ mööda saadame. Me kogunesime kiriku ümbrusesse. Kui me aga saäl lühiteist aega olime olnud, arwasime meie, et sinna jääda mitte hädawõhuta ei ole, sest et wenelased kirikut wõiwad lasta ja ta põlema panna. Meie arwamised lätsid täide. Me lätsime kohtu hoone juurde, kus me õõ mööda saatsime.

Järgmisel hommikul üles ärgates saime teada, et kirik ära oli põletatud. Kestpäewal kutsus meid linna Wene komandant enese juurde ja luges meile Saksa keeles mõned sõjaseaduse paragrafid ette. Üks paragraf oli meile isearanis wastumeelt. Ta lausus, et kui kas wõi üksainufenegi eraisil Wene sõldatitele ühe pangugi laste, siis kõil linna elanikud ära häwitatakse. Kui me komandandile ette panime, et me ise kodanikkude käest sõjariistad ära wõtame ja nad Wene ülemuse kätte anname, siis jäi ta sellega rahule.

Sest ajast pääl ei olnud kune päewa joosul, kus wenelased Reidenburis walitsesid, rahulikkude elanikkude poolt mitte ühtegi rewohripauku kuulda. Ka wenelased ei tapnud ühtegi elaniku ära, üks tööline wälja wõetud, kes tellistiwiga kasakat oli pildunud, mille pärast ta jalamaid maha lasti.

Tuleb isearanis tähele panna, et Wene komandant meile õige wastutulelik oli. Ta andis meile nõu Punaise Risti märki käitse ümber siduda, et meil siis julgem oleks. Me tegime seda, ja lõepoolest ei puutunud Wene sõldatid meid mitte sugugi.

28. augustil wõtsid Saksa sõldatid Reidenburi uuesti ära. Suurem oja meie sõjawägesid läks ära ja Reidenburisse jäi ainult kaks suurüksjalawäe pataljoni ühe patareiga.

31. augustil peeti jumalateenistust lossi dues, sest et kirik ära oli põletatud. Aga seda jumalateenistust segati, sest et waenlane uuesti linna tuli. Meie põgenesime jällegi keldritesse, kust me suurüksipaulusid kuulsime, mis linna taga kistsid. Warsti hakkasid wenelased linna sisse tulema.

Kestpäewa ajaks ilmusid aga tugewad Saksa wäesalgad, kes meid waenlastest wabas-tasid ja meie kannatamistele otsa tegid.

Bulgaria walitsus ja ta wastused.
Sofias, 8. sept. — Bulgaria tel talitus teatab: Saapõlutelefon mähemaa on

Lisa 13. Massipsühhoosi mehhanism

Postimees, 01.09.1914 - Otsustaw wõit Austria-Ungari Krasniki ja Tomashowi sõjawägede üle.

3da sõjawäkt.

Petrogradis, 30. augustil. Wägede ülemjuhataja staabilt.

Meie wäed liginewad taganewa Austria wäe järel edasi minnes Sani jõe.

Petrogradis, 30. aug. — kindralstaabi pääwalitsuselt.

Meie wäed on Austria ja Saffa Krasniki ja Tomashowi wäed täiesti wõitnud. Need on nüüd ära Sani jõe taha aetud.

Neude austerlaste wastu wõideldes, kes lääne ja põhja-lääne pool Lwowi tegewad on, oleme me ka palju edasi jõudnud.

Meie oleme üle 200 ohwitseri ja kuni 30 tuhat lihtmeest wangi wõtnud, ja palju suurükkisid, kuulipildujaid ja materjali sõjasaagiks saanud. Üksikud asjad on alles selgimas.

Petrogradis, 30. aug. — Wägede ülemjuhataja staabilt.

Urustaw wõit Austria-Ungari Krasniki ja Tomashowi sõjawägede üle.

Austria sõjawägesid, kes Galitsia lahingust osa wõtsid, rehkendatakse üle 40 jalawäe- ja 11 ratsawäedimisjoni, ühes rohkearwuliste miilitsa-wägede ja mitme Saffa diwisjoniga, kokku umbes üks miljon meest ja 2500 suurükkist.

Meie wastaste pääjõud, kuni 600 tuhat meest, asus Sawihofi-Tomashowi wäerinnal, et Ljublini-Holmi wäerinnale kallale tungida. Tema paremat tiiba kaitsefid kuni 200 bataljoni sõjawäge Lwowi piirkonnas, pahemat tiiba aga mitu Austria ja Saffa diwisjoni Radomi piirkonnas.

Et hoopis mis 3da-Preissimaale antud, kõrwale saata, asusid Austria sõjawäed 12. aug. otsustawale kallale tungimisele. Meie wägede ülesseadmine wäerinnal, mis mitusada wersta pikk oli, ei olnud veel lõpule wiidud, ja sellepärast wõisime meie austerlastele põhjapoolses küljes märksa wähemad jõud wastu seada.

Wastase esimesed kallale tungimised olid Krasniki päale sihitud. Warsti aga kaldus austerlaste püüete pääraskus Tomashowi piirkonda, kuhu Austria abi-wäed kokku tulid. 21. augustil, Lwowi ärawõtmise ajal, oli Austria kallale tungimine äärmiselt

õnnelikum. Waenlase wäerind ulatas Opolest Böhowasse ja tuli Trawniki jaamale suurükkist lastelauguseni lähedale; selle juures wõttis ta Krasnostawi, Samostje ja Grubeshowi enese alla. Jusefowi juures leiti 2 silda üle Wisla jõe, mida mööda Radomi wäed wõitlusewäljale toodi.

Kindral Russti sõjategewuse tagajärgi ootes oli meie plaan oma parema tiiba jõudu kiiresti idsta, mis ülesandega meie raudteed wäga jõudsasti toime said. Sõjawägedele, kes Holmi piirkonnas laiali seisid ja mitte küllalt tugewad ei olnud ning selle wastu austerlaste päähoop oli sihitud, ei saadeti uusi sõjawägesid mitte appi. Sest meie wõidud mõlemal tiival olefid Austria sõjawägedele veel raske hoobi andnud, kui neile korda oleks läinud Holmi juurde tungida.

Selle pääle vaatamata, et meil wäerinna keskel wähe mehi oli, ei leppinud meie sõjawägi ka siin mitte enese kaitsmisega. Mõlemad pooled hakkasid kallale tungima, ja meie wägi wõitles Lastshewi juures wäga õnnelikult. Kuus päewa lõi ta siin waenlase wahetpidamata kallale tungimised tagasi, ja alles 20. augustil saadeti ta sellekohasel käsul wähe tahapoolse, mis meile wõimaluse andis oma mõlemaid tiibu edasi nihutada.

Kindral Russti ja kindral Brusilowi wõidud 22. augustil lubasid meid üleüldiselt edasitungimist ette wõtta. Austria lestmägi löödi Suhodolje juures, ja meile läks rutulise edasitungimisega Eurobini ja Samostje poole korda Austria Krasniki wäge Tomashowi wäest lahutada. 24. augustil tungis kindral Russti Tomashowi wäele lõunaida poolt kallale. See pidi nüüd wõitlust kolmel wäerinnal pidama.

Meie lõime Krasniki wäe wastu kallale tungimised tagasi ja wõtsime 27. augustil kange pääletungimisega waenlase seisukohad Opolest kuni Eurobin'ini ära, mida maad 60 wersta on. Austerlaste põgenesid sõjariistu maha wiisates.

Austerlaste tungisid meeltheitwalt meie pahemale tiiwale kallale, et Lwowi pool wõita. Aga 30. augustil wõisime me ka siin kallale tungimise ette. Galitsia lahing, mis juba 17 päewa on kestnud, lõpeb nüüd. Waenlast aetakse veel taga.

Petrogradis, 31. aug. — Wägede ülemjuhataja staabilt.

Et meie wäe me agarasti pidime hoidma, 3da-Preissim loguda, et küll tungimist jatte meie wägi, ked nentkamps juhat päewadel Gerb seisima.

25. augusti kõigile poole hästi ida poole wastu, kui ka l poole.

Wafuri jä täpi päält tead waenlasele wäge gustil nähti selg nentkampsit w juba õige pa dub.

See möödat taganemist alga tungimist mõnel sime me 29. ai need nähtasid, faksilaste ar wäerinnal wõid

Wewirshani poolt oli terwe dõ ä kimürinal kuulda.

Lään

Prantslaste je

Parisis, 30. järgmine teadaanne n dillus Pariisi-Be Alguestit saabit h tiib taganema,

ja kes 24. aug. 3 maakohani oli ed häbaaht ahwarbas saada. Talle läts hoida. Ta torma temast põhjas Mar poolt mööda läts.

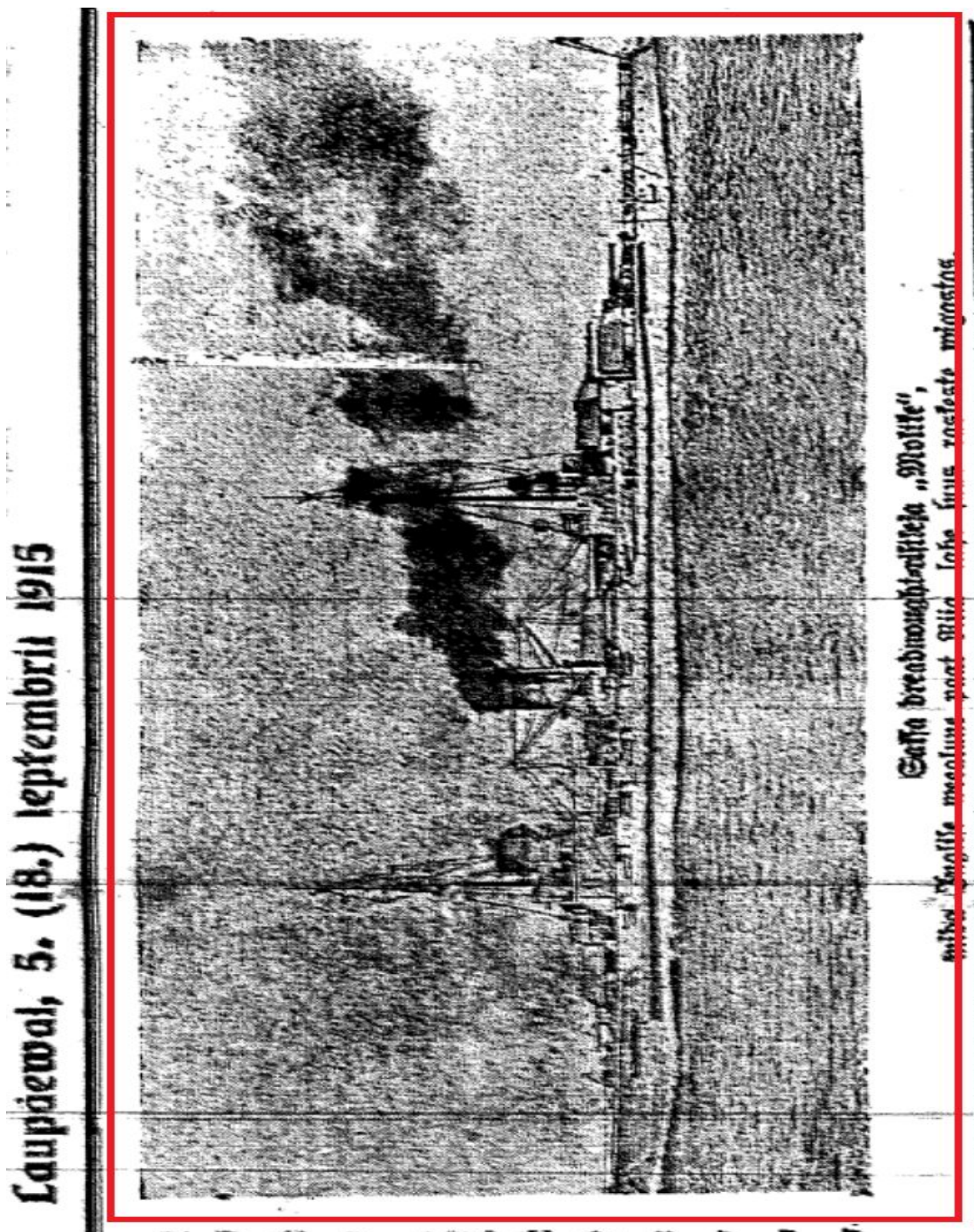
wägedele läts fi kahju teha ja palju kui see m kohtades tarwiline Praegusel filmi Misne'i ja Dije

fönabega, ta 60 kilomeetrit ta kes Marne'ist Idu lasid oma pääletu wõitlusest Ferté-G mirail'i juures. 2 tiib ja von Büla wägede pääletu

3februaris wiini titlunde wahel, põhj Francois'd Bülowi

Lisa 14. Pildi näide

Päevaleht, 05.09.1915 - *Saksa dreadnought-ristleja „Moltke”*



Lisa 15. Tavapäraseim propagandstlik artikkel

Päevaleht, 09.09.1917 - Mitte wiiwitada.

Mitte wiiwitada.

Sakslaste edasitungimine meie maa shts on esitaja seisma jäänud. Palju kõneleb selle poolt, et nad ligemal ajal ütleidse kaugemale ei tule, waid oma jõud suuremate ülesannete tarwis mujal hoiawad. Kuid oleks wäga ettevaatamata kindlaste uskuda, et meie kodumaa sõjast pünnemata jääb. Sakslaste tegewuse kawa Wene wäerinnal oleub juurel mõõdul Wene wägede meeleoluist ja seisukorrast. Kui sakslased teowad, et weneelased tugewaste wastu panewad, siis on nad oma jõudade kulutamisega tagasihoidlikud. Käewad nad aga ära, et juba wähem jõupingutus suuri tagajärgeid annab — nagu Riia all — siis ei jätta nad juhuist tarwitamata. Wene wägede kohsta ei saa aga nüüdset ajal midagi kindlat ütelda ja seal on juured kõikumised wõimalikud.

Meie rahwal tuleks seisukorda silmas pidades hakata wiibimata ennast waenlaste sissetungimise wastu ette valmistama — hõegi, kui waenlaste wäed Eestimaad näha ei saa. Korraldamine nõuab rohkest aega ja seda ei wõi wiimaseks filmapiiguks jätta.

Kui waenlane maale tuleb, siis on kaks hädadohtu olemas: wõidakse lahingu sekka sattuda ja, teiseks, kõikjuga kahtlased inimesed lähewad rüüstates ja laastates maast läbi. Kumbatki õnnetuist ei saa hoopis ära hoida, küll aga wõib neude mõju õige korralduse juures wähenendada.

Maapäew andis üleüldised juhtnõõrid, mis rahwas peaks waenlaste tulekul tegema. Tarwis on kohe tööle astuda, et need juhtnõõrid paberile ei jääks, waid elusse wiidakse. Wõib olla, et mõnes kohas töö selles mottes käimas ongi — ehk küll weel ei ole midagi kuulda — aga suuremalt jaolt ei ole nähtawaste weel midagi ette wõetud.

Enesekaitse korraldus waenlaste sissetungimise puhuks peaks käikides käima enesekaitsega nende rüüstajate wastu, kes juba praegu meie maad laastawad. Paarist kohast on teada, et talud otsustanud alaliseid wahid wälja panna, märguandumisi sisse seada jne. Seda tuleks igal pool, üle terve maa teha, ja wiibimata. Kui maa nõndawilisi kindlaste korraldatud, siis ei pääse mitte üksi kodused helmid inimestele kohju tegema, waid ka suuremate salkade laastamishimule wõiks piiri panna.

Rõige kohasew oleks ehk, kui komitsartid waldade esitajad kokku kutuksid ja seal ühine enesekaitse kawa wälja töötataks. Meil on maal rohkestel seltisid — põllumeesteltsid, tuletoojate-seltsid jne. — need kõik peaksid nüüd oma harilikku töö kõrwal sellest ülesandest kinni hõarama, mis filmapiigul tähtis, ja aitama enesekaitset korraldada.

Lahingute kahjude wastu kaitsmise korraldamises wõiksid head nõu ja juhatust anda sõjamehed, kes ise hulk lahinguid läbi leinud ja kes wiletja termise pärast wabaks wõi puhkusele lastud. Niijuga seid mehi on maal küllalt ja nende abi ei tohtitaks tarwitamata jätta — olgu koobaste ehitamisel ehk tarbeainete wõitmisel jne.

gewad wahid alati wäljas ja märguandimine hästi sisse seatud, siis ei jää sarnaste salkade tegewusele enam palju wõli.

Eesti põllumees on aastasadadid rahulikult maad harinud ja oma maja pldanud. Suuremaid hädadohtusid ei ole ka kuriteoliste inimeste poolt palju tunnud kui wargusi, mille wastu ta ennast osalt koerte walwuse abil kaitses. Nüüd aga on olud põhjalikult muutunud. Uus walitsus ei ole weel nii tugewaks kujunenud, et ta suudaks kodanikkudele tarwilist kaitset anda. Sellepärast langeb wäga tähtis osa ülesandest kodanikkude enest peale. Nüüd ei saa inimeine ainult rahulikult oma töö juures olla, waid ta peab alati walmis olema pealetungimisi tagasi lööma — just kui kusagil Lõuna-Amerika ehk Afrika ajunduses. Küll kulub selle peale jõudu ja aega, aga kahju, mis selle läbi tuleb, on siiski wähem kui see kahju, mis laastajad teowad, kui nad mingit wastupanekut ei leia. Segased ajad wõiwad meil weel kaua kesta. Isegi, kui maa waenlastest puutumata jääb, on siiski põhjust karta, et hulka aega mööda läheb, enne kui walitsus suudab kodanikkude julgeoleku tarwilisele kõrgusele wiia. Sellepärast oleks ülekohus enese wastu, ootama jääda, et asi warsti paraneb ja mitte midagi ette wõtta. Ei parane muibu, kui terve maa kindlat enesekaitse korraldust ei loo, mis igale wägivaltskatsule kohe algusest saadik wõimjalt ja hoolimatalt wastu astub ning selle waljult maha surub. Kui ära nähtakse, et rahwas wägiwaid ei salli ja enesega ei lasse mängida, siis hakkawad wägivaltskatsed peagi oma laastamishimusiid taltsutama ja pöörawad need ausa töö juurde ehk lähewad maast minema — sinna, kus nendel „tööpõld“ awaram — kes praegu ei wiitfi tööd teha, waid ennast teiste maeiwat warastamisest ja riisumist elatarwad.

Raunis suur mitmesuguste seltside wõrk, mis kodumaad katab, on tunnustuseks, et meil oma jagu korraldamise oskust on ja ka algatajad ei puudu. Ehk küll wiimastest, kes enamaste nooremad mehed, paljud sõjamäel, siis ei ole ometi maa meestest päris lühjaks jäänud. Näidaku nemad, et nad tahawad ja oskawad seljataguse kindlustamiseks tööd teha. Siis wõiwad ka need rahulifema südamega oma rasket kohust täita, kes kaewikutes istuwad.

Mõtlemata samm.

Wõitlus emakeelse kooli eest on wõitlus rahwuse kui omapärase isiku olemasoleku otsustarbel. Wana walitsuse surwe peale waatamata wõitluses meie ärksamate rahwapoegade kogu Eesti emakeelse kooli asutamise eest. Raskusest hoolimata tehti sellel alal edusamme. Minewal kehwadel, kui revolutsiooni tuuleb üle rõhutatud maa puhusid, asuti hoogsalt kooliõpetajate kongressidel ja muil koosolekuiil emakeelse kooli redeli wäljatöötamisele.

Pikkade sõelumiste järele jõuti koolide uuenudamisekawa ligikaudu kokku seada. Eineseks ostmeks sellel teel oli teostatada emakeelset

adi et lohiars laidihamia jania — digu roovast
ehitamisel ehk tarbeainete peitmisel ine.

Wõib olla, oleks kõige kohasem kui waldades
ja küladest enesekaitse korraldamisega kohe algust
tehtaks. Kui siis ka wast komisjarid üleüldised
waldade esitajate koosolekud kokku kutsuwad,
on seal juba tegelikku materjali ette tulla.

Muret teeb sõjariistade saamise küsimus.
Maal on wähe püsa ja maid laskeriistu olemas.
Alguses ei jää muud üle kui nendegi tarwitamist,
mis olemas, otstarbekohaseks teha. Tingimata
peaks majas, kus laskeriist on, igaüks temaga
ümberkäimise ära õppima — ka naised. Kui maal
üleüldine enesekaitse korraldus olemas, mis laialt
töötab, siis leiub edaspidi wast ka abinõusid las-
keriistade muretsemiseks. Peterburis olla terwelt
60 tuhandele tööliisele laskeriistad kätte antud,
ehk neid seal, kus korralikud sõjawäed olemas,
waewalt sel määral tarwis on kui maal, mille
kaitsemiseks walitsusel jõudu ei ole ja kus kõik
elanikkude eneste hooleks jääb. Seda enam peaks
maaelanikkudel õigus olema sõjariistu saada.
Ja kui neid walitsus ei suuda muretseda, siis
on weel teiji teesid olemas.

Enesekaitset riistatajate ja riisujate wastu
kergendab weel see asjalugu, et niisugused ollu-
sed hõltsikult arypriksid on, kes julgewad ainult
suuremas salgas ühfikute kallale tungida. Kui tu-

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Evelin Kütt** (sünnikuupäev: 24.08.1992)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Sõjapropaganda meetodid ajalehtedes Postimees ja Päevaleht Esimese maailmasõja aastatel“,

mille juhendajad on Jaak Valge ja Heiki Raudla,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 05.01.2015

(allkiri)